Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

эмнай 1921 оной
ин 21-һээ гарана. | № 287 (18610) | 1990 оной декабриин 15, суббото | Сэн 3 мүн.

Засагай дээдын зургаанда

ҺУРГУУЛИ — СААД ТУХАЙ

Улаан-Үдын арадай депутадуудай Октябрьска райсоведэй гүйсэдкомой шиидхэбэриие хаража үзөөд, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет иимэ тогтоол баталжа абаба:

Улаан-Үдын Октябрьска районой 113-дахи кварталда 1991 оной августын 1-һээ һуралсал-хүмүүжүүлгын туршалгын эмхи зургаан болохо ҺУРГУУЛИ-СААД нээхэ. «БУРЯАДАЙ ССР-эй АРАДАЙ ЭРДЭМ ҺУРАЛСАЛАЙ МИНИСТЕРСТВЫН ҺУРГУУЛИ-СААД» гэжэ тэрэниие нэрлэдэг байха.

1991 ондо Буряадай ССР-эй Арадай эрдэм һуралсалай министерствын гаргашалхаар һомологдоһон мүнгэнһөө һургуули-саадта хэрэгтэй мүнгэн үгтэхэ.

Һуралсал-хүмүүжүүлгынгээ хүдэлмэриие эмхидхэн ябуулхадаа, тус һургуули-саад бэеэ даанхай байха ёһотой гэжэ онсолхо. Тиихэдээ СССР-эй ЭРДЭМ ҺУРАЛСАЛАЙ ГҮРЭНЭЙ КОМИТЕДЭЙ БҮРИДЭЛДЭ ОРОДОГ ТУРШАЛГЫН ТАЛМАЙНУУД ТУХАЙ ДҮРИМЫЕ энэ һургуули-саад хүтэлбэри болгохо зэргэтэй.

БУРЯАДАЙ ССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

ликын Министрнүүдэй
ээлжээтэ заседани бо-
ономическа ба со-
хүгжэлтын мүнөө үеын
асуудалнуудые хаража
айгша оной хараа ту-
е иимэ орёо бэрхэ-
оршон байдалда яажа
йгаар дүүргэхэб, ерэхэ
йнаар хүдэлхын, мүн-
эр хангахын тула ямар
хэхэ хэрэгтэйб гэһэн
уудта гол анхарал хан-
а. Правительствын за-
а арадай депутадуудай
ой болон районно Со-
, тэдэнэй гүйсэдко-
түрүүлэгшэнэр, үйлэд-
гол һалбаринуудай бо-
дприятинуудай хүтэлбэ-
д, Буряадай ССР-эй
зарим депутадууд ха-
н байна.
үрүүн 1990 ондо Бу-
ССР-эй экономическа
альна хүгжэлтын даб
дүнгүүд болон рес-
ын экономикын 1991 он-
үдэлхэ тухай багсаам-
тухай Буряадай ССР-эй
икын талаар гүрэнэй
эй түрүүлэгшын уялга
шэ А. С. Иванов элид-
. Байгша оной январь-
һаранuудта республи-
дай ажахын хүгжэлтын
эхи дүнгүүдые хаража,
э үзэхэдэ, орон до-
адли, манай нютагай-
ономико гүнзэгы кри-
онхой гэжэ эли боло-
териальна үйлэдбэриин
албаринуудта продукци
доошолно, хэлсээтэ
уд дүүргэгдэнэгүй, ма-
а, мүнгэн һангай, ажа-
эгүүд гүйсэд ашаглаг-
. Хэрэглэмжын дэлгүү-
дал бүришье муу бо-

доной энэ үеынхитэй
дэ, промышленна үйлэд-
хэмжээн 50 миллион
аар бага болоһон байха
дөө ажахын продукци
рилгэ 2,2 миллион тү-
ар бага байхаар хүлеэг-
Энэмнай мяха, хартааб-
һоо үйлэдбэрилгынишье,
худалдалгынишье та-
үсэбтэ даабаринуудаа
гүйн хойшолон болоно
Малай тоо толгой үсөө-
апитальна барилгада нё-
ойхиһоо 270 миллион
багаар ашаглагдаа. Гол
дые ашаглалгада ту-
190 миллион түхэригөөр
хо гэжэ тухайлагдана.
йра бэлэн болгожо,
гада оруулха талаар

Улаан-Үдын горгүйсэдкомой УКС ехэ гээгдэлдэ оронхой. Социально-соёлой барилгануудай оройдоол хахадынь бэлэн болохоор хүлеэгдэнэ.

Ажалшадай салин хүлһэн ургана, харин ажалай бүтээсэ урданайхиһаа бага болоно. Иигэжэ эдеэ хоолоор, эд бараагаар хангагдаагүй эрилтэнүүд хүн зоной зүгһөө ургана. Худалдаа наймаанда гаргагдаха эд бараан улам бүри дуталдадаг болоо.

Иимэ оршон байдалһаа саашанхи хүгжэлтын дулдыдаха байһаниинь эли болоно бшуу. Гэбэшье 1991 оной хүдэлмэридэ бэлдэхэ ябадал хаа хаанагүй һула байһан зандаа. Материально-техническэ хангалга эрид муудаа, харюусалгагүй байха ушарнууд бүхы һалбаринуудта үзэгдэнэ. Жэшээнь, 1990 оной декабриин 1-нэй байдалаар, 1991 ондо эльгээгдэхэ продукциин ниитэ хэмжээнэй оройдоол 35 процентдэнь предприятинууд хоорондын хэлсээнүүд баталагдаад байна. Харин эдеэ хоолой бэшэ эд бараанай талаар оройдоол 30,2 процентын хэмжээндэ хэлсээнүүд баталагдана. Энээнтэй эбсэжэ болохогүй.

Республика доторнай экономическа реформын болон дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орохо хэмжээ ябуулгануудай хангалтагүйгөөр бэелүүлэгдэжэ байһан тухай Экономическа реформын ба нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын талаар Буряадай ССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ В. Г. Ларионов дэлгэрэнгыгээр тогтоһон байна.

Тус асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ олон министрнүүд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд, элдэб шатын Соведүүдэй түрүүлэгшэнэр хабаадаа. Үни удаан зүбшэһэнэй һүүлээр экономикодохи оршон байдалые эрид шууд хубилгаха хэмжээнүүдые абаха, һайнаар бодомжологдоһон, бүтэмжэтэй программатай ерэхэ жэлдэ орохо, ойрын сагта 1991 оной гүрэнэй түсэб зохёон табилгые түргэсхэхэ гэһэн гол зорилготой тогтоол баталан абтаа.

Буряадай ССР-эй 1991 оной Гүрэнэй бюджедэй проект тухай республикын финансын министр М. Г. Намсараев элидхэл заседани дээрэ хэһэн байна. Урданайхида адли бэшэ, нилээд бэрхэшээлтэй сагта шэнэ гуримаар бюджет табигдаа гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглээ. Бюджет мүнөө гүрэнэй түсэбһөө дулдыдангүй, амяараа табигдадаг болоо. Юуб гэхэдэ, үйлэдбэриин түсэб, материально-техническэ хангалга, капитальна һомололгонуудай хэмжээнүүд мүнөө дээрэһээ түсэблэгдэхээ болибо ха юм. Бюджедэй оршо доход шэнэ гуримаар бүридүүлэгдэдэг болобо. Нютагай Соведүүдтэ ехэ эрхэнүүд үгтөө. Ушар иимэһээ мүнгэнэй оршо дээшэлүүлхэ, мүнгэ олохо, бюджет ехэ болгохо талаар өөһэдөө ехэтэ оролдохо ёһотойбди гэжэ элидхэлшэ онсолон тэмдэглээ.

1991 оной Буряадай ССР-эй Гүрэнэй бюджет олзо оршын талаар 559,1 миллион, гаргашануудай талаар—760,5 миллион түхэриг байхаар мүнөөдөө хараалагдаба. 201,4 миллион түхэригыень өөһэдөө хангажа шадахагүй байнабди. Республиканска болон районно бюджедүүдэй тоо, баримтанууд харуулагдаа. Союзна, республиканска мэдэлэй предприятинуудай олзо оршын налогой, эрьесын налогой, хүн зоной подоходно налогой хубинуудһаа бюджедтэ орохо нормативууд шэнээр хаража үзэгдэһэн байна. Илангаяа хүн зоной ажаһуудалай эрилтэнүүдые, соёлой, гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын, социальна хангалгын һалбаринуудай байдалые нарин нягтаар хаража үзэхэ, мүнөөнэйнь хэмжээе доошолуулхагүйн тула бүхы юумэ хэхэ хэрэгтэй гэжэ онсолон заагдаа.

Үгэ хэлэгшэдэй дурадхал, һанамжануудые хараадаа абажа, бюджедэй проектые хүсэндэнь оруулаад, Верховно Соведэй сессиин үзэмжэдэ табиха гэһэн тогтоол баталан абтаба.

Буряадай ССР-эй элүүрые хамгаалгын һалбариие ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда оруулха тухай дэлгэрэнгы тогтоол баталан абтаа. Тус асуудалаар мэдээсэл хэһэн республикын Элүүрые хамгаалгын министр В. В. Тармаев правительствын гэшүүдэй олон асуудалнуудта харюу үгэһэн байна.

Заседани хүтэлбэрилһэн Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Сэганов дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Правительствын заседаниин хүдэлмэридэ республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. В. Саржан хабаадалсаба.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ съезд

ТААРАМЖАТАЙ ШИИДХЭБЭРИ АБТАБА

РСФСР-эй Конституцида оруулагдаха хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүд тухай Хуулиин проектын статьянуудые Россин арадай һунгамалнууд суудхэ соо зүбшэн хэлсэһэн байна. Газар, тэрэнэй баялигууд, уһан, ургамалай ба амитадай аймаг тушаа зөөриин харилсаануудые гуримшуулһан Үндэһэн Хуулиин 11-дэхи статья тушаа ехэ арсалдаан гаража, Съездын хүдэлмэриие һаатуулһан, тэрэниие таһалдуулхаар болгоһон байгаа. Декабриин 13-най үглөөнэй заседаниин һүүлдэ энэ статья баталагдан абтаа.

Депутадуудай бүхы бүлэгүүдэй түлөөлэгшэдһөө бүридхэгдэһэн зүбшэлэлгын комисси энэ статья дээрэ хүдэлөө гээд һануулаа. Тиигэбэшье Съездын заседаниин эхилхын урда энэ талаар шиидхэбэри түйлагдаагүй һэн. Тиимэһээ түрүүлэгшээр һуугша Б. Н. Ельцинэй дурадхалаар депутадууд тохёолдоһон байдалһаа гараха арга замууд тухай һанамжануудаа халан абалсаа.

Экономическа реформын энэ шухала асуудалые ээлжээтэ Съезд дээрэ зүбшэн хэлсэхые депутадууд Ю. М. Слободкин, В. М. Гречанников болон бусад сэхэ уряалаа. Иимэ ушарта зөөриин бүхы түхэл янзануудай адли тэгшэ байха тухай Съездын баталан абаһан 10-дахи статьягай шэнэ найруулга газар ба үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүд тушаа гүрэнэй зөөриие батадхаһан 11-дэхи статьягай хуушан найруулгатай таарахагүй гэһэн баримтыешье тэдэнэр ойлгохо дурагүй байба.

Депутат Д. А. Волкогонов үгэ хэлэхэдээ, булта хэлсэжэ, зүблэрхые уряалба. Газар худалдан абаха ба худалдаха гол ёһые мэдэрэнгүйгөөр, дэлгүүртэ шэлжэн орожо шадахагүйбди гэжэ тэрэ хэлээ.

Бэшээр һаа, 1985 ондо бэелүүлжэ эхилэгдэһэн бүхы хубилалтанууд буруу һүрэхэ гэжэ үгэ хэлэһэн олон депутадууд онсолон зааба. Таарамжатай шиидхэбэри абахые «Россин коммунистнууд» гэһэн депутадуудай бүлэгэй гэшүүдые депутат И. В. Галушко уряалха зуураа, бүхы обществын шухала гэжэ тоолоһон социально-экономическа хубилалтануудые тоонгүй байхые XXVIII съездын шиидхэбэринүүд ороной коммунистнуудые уряалаа бэшэ гэжэ мэдүүлбэ.

Зүбшэлэлгын комисси 11-дэхи статьягай найруулгын хоёр вариант дурадхаһан байгаа.

Дуугаа үгэлгын болоходо зүбшэлэлгын комиссиин дурадхаһан хоёрдохи вариантын түлөө 791 дуун үгтэжэ, баталан абтаа. Үгэ буляалдаанай шалтаг болоһон статьягай хубиие харуулаябди: «Газар, тэрэнэй баялигууд, уһан, ургамалай ба амитадай аймаг тушаа зөөриин түхэл янзанууд РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд дээр олонхиин дуугаар гү, али бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгөөр (референдумээр) тогтоогдодог».

Харин хүдөө ажахын үйлэдбэриин байгууламжын зөөри тухай удаадахи статья түргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэбэ. Депутадуудай бүлэгүүдэй түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар Конституционно комиссиин хүдэлмэриин бүлэгэй оруулһан дурадхал эгээл зохид гэжэ тоологдоо. Тиигэжэ багахан заһабаринуудтайгаар Съезд тэрэниие баталаа.

Тус статьягай ёһоор, үйлэдбэрилһэн продукциинь, тэдэнэй үйлэдбэриин ба хуулияар хориггүй ондоо ажал ябуулга бэелүүлхэдэ хэрэгтэй үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүд ба бусад зөөри хадаа совхозуудай, колхозуудай, бусад кооперативна эмхинүүдэй, таряашадай ажахынуудай зөөри болоно.

Газар хэрэглэлгын гол ёһонууд ехэ тодорхойгоор бэшэгдээ. Ашаглан хэрэглэхын, бүхы наһан соогоо хэрэглэхын гү, али зөөри болгон газарай участогуудые үгэхэ эрхэ гүрэндэ олгогдоно. Саашадаа газарай участогуудые худалдан абаха ба худалдаха тухай асуудал РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд дээрэ олонхиин дуугаар гү, али референдумээр шиидхэгдэжэ болохо гээд статья соо хэлэгдэнэ.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүхы түхэл янзануудые хүгжөөлгэдэ гүрэн туһалха юм гээд статья соо заагдана.

Россин гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлгада, уялгануудта хабаатай, зөөриин харилсаануудые гуримшуулһан, республикын эрхэтэдэй ажахын ажал ябуулгын эрхэнүүдые ба үндэһэ һууриие тодорхойлһон асуудалнуудта хабаатай РСФСР-эй Конституцида оруулагдаха хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые Съезд һайшааба. Ороной аюулгүй байдалые хангаха ба тэрэнэй оборонно хаба шадалые бэхижүүлхэ талаар эмхи зургаанууудай, тушаалта нюурнуудай ба эрхэтэдэй уялгануудые тодорхойлһон 30-дахи статьягай, мүн РСФСР-эй эрхэтэн байха тухай 31-дэхи статьягай заһабаринуудые депутадууд баталаа.

Үндэһэн Хуулида олон шэнэ хубилалтанууд оруулагдаа. Үдэшын заседаниин эсэстэ Россин парламентын түрүүлэгшэ үгэ хэлэбэ. Россин социальна хүгжэлтын «Һэргээлгэ» гэһэн жасын президентээр республикын Верховно Соведэй Президиумэй тэрэниие һунгаһан тушаа Съездын үедэ ажаглалтанууд хэлэгдэһэн байгаа гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Эдэ ажаглалтануудые хараада абан, РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй һаяын заседани дээрэ жасын президентын уялгануудһаа сүлөөлхэ тухай асуудал табихаб гэжэ Б. Н. Ельцин хэлэбэ. Иимэл шалтагаанаар «Россия» газетын редакторай уялгануудһаа сүлөөлхые парламентын толгойлогшын нэгэдэхи орлогшо Р. И. Хасбулатов гуйна гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдээсэбэ. Депутадууд энэ мэдээсэлые анхарба.

Декабриин 14-дэ Съезд хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһэн байна. (ТАСС).

Үнинэй һаалишан Анна Цыреновна Жамьянова жэлһээ жэлдэ һү һаалияа дээшэлүүлжэ ябадаг малшан юм. Тэрэ Үльдэргэ һууриида һуудаг, Яруунын районой «Коммунизм» колхозой түрүү малшадай нэгэн болоно. Байгша ондо Анна Цыреновна түйлаһанаа улам арьбадхажа шадаба. Хэрбээ 1988 ондо үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 3332 килограмм һү һааһан һаа, мүнөө жэлдэ кёдондокойхидо орходоо һү абалгаяа 41 килограммаар нэмээһэн байна. Дүршэлтэй һаалишан жэлэй эхинһээ хойшо үнеэн бүриһөө 3000 килограммһаа дээшэ һү үйлэдбэрилсэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: һаалишан А. Ц. Жамьянова.

Э. БУДАЕВАЙ фото.

ХҮНГЭН ПРОМЫШЛЕННОСТИИН ТҮЛӨӨЛЭГШЭДТЭЙ УУЛЗАЛГА

Арад зондо эд бараа үйлэдбэрилдэг арадай ажахын түрүү һалбаринуудай нэгэн болохо хүнгэн промышленностиин шиидхэгдээгүй асуудалнууд, 1991 ондо тэрэнэй хүдэлмэриие гуримшуулан һайжаруулха талаар хэмжээнүүд декабриин 13-да болоһон зүблөөн дээрэ хаража үзэгдэбэ. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. И. Рыжков, нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд, профсоюзуудай түлөөлэгшэд, СССР-эй ба РСФСР-эй арадай депутадууд тэрээндэ хабаадаба.

Экономикын бүхы дээрээ доройтоһон ябадал, ажахынууд хоорондын холбоо барисаанай таһалдал, предприятинуудые түүхэй эдээр хангалгада үзэгдэдэг горитой бэрхэшээлнүүд, ажал материальна талаар урмашуулгада бии байһан дутуу дунданууд тус һалбариин хүгжэлтэдэ һаад тодхор болоно гэжэ тэмдэглэгдэнэ. Энээнһээ уламжалан, предприятинууд жэгдэ һайнаар хүдэлнэгүй, зарим ушарнуудта үйлэдбэри зогсоогдоно, хэлсээтэ уялганууд дүүргэгдэнэгүй.

Предприятинуудые хүдөө ажахын ба химическэ түүхэй эдээр, материальна бусад нөөсэнүүдээр, тэрэ тоодо гадаадаһаа худалдажа абтаһан зүйлнүүдээр хангалгатай холбоотой асуудалнуудые богони болзорто шиидхэхээр хараалагдаа. Правительствын тусхай комисси байгуулха шиидхэбэри баталан абтаа. Предприятинуудай финансова байдалые бэхижүүлхэ, үнэ сэнгүүдые бүрилдүүлгын ба ажалай түлбэриин гуримые нарижуулха, бусад социальна асуудалнуудые шиидхэхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые союзна республиканууудай хабаадалгатайгаар зохёохо гээд комиссида даалгагдаба.

СССР-эй ба РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведүүдэй Түрүүлэгшэнэрэй орлогшонор, түбэй экономическа зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд зүблөөнэй хүдэлмэридэ хабаадаба. (ТАСС).

ВЕТЕРАНУУДАЙ БҮХЭСОЮЗНА СОВЕДЭЙ МЭДҮҮЛГЭ

Персидскэ тохойн оршондохи шахардуу байдал улам һүжэрнэ. Урда урдаһаа зүришэһэн талануудай сэрэгүүд ба зэбсэг хэрэгсэлнүүд суглуулагдана.

Аха үеын олон түмэн хүнүүдэй дура хүсэлые элирхэйлэн, Дайнай, ажалай ба Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ветерануудай бүхэсоюзна совет тохёолдоһон байдалые амгалан ёһоор гуримшуулгада шэглүүлэгдэһэн СССР-эй Президентын ба Совет правительствын хүсэлэл оролдолгонуудые дэмжэн, нютагай шэнжэтэй энэ хёмороо зүришэлдөөнэй ехэ дайн дажар болохогүйн тула боломоор бүхы юумэ хэхэ аабза гэжэ найдана.

Энэ ушараар СССР-эй Президентдэ ба СССР-эй Верховно Соведтэ хандаһан Хандалга РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд дээрэ баталха үедэ РСФСР-эй Арадай депутадуудай горитойхон хубиин тэрэниие буруушаажа дуугаа үгэһэниинь гайхалтай.

Персидскэ тохойдохи дайн дажарта манай орониие хамаадуулан оруулжа болохогүй гэжэ тоолонобди.

Дайнай, ажалай ба Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ветерануудай бүхэсоюзна совет.

Декабриин 13-да Советскэ Союзай болон Корейн Республикын хоорондохи харилсаануудта шэнэ хуудаһан нээгдэбэ. Корейн Республикын Президент Ро Дэ У СССР-эй Президентын уряалаар албанай хэрэгээр манай орон ерэә.

Ниислэлэй аэропортдо Корейн Республикын ба Советскэ Союзай тугууд түрүүшынхеэ намилзуулагдаба. Оркестр Корейн Республикын ба СССР-эй Гимннүүдые гүйсэдхэнэ. Ро Дэ У СССР-эй Президентскэ Соведэй гэшүүн В. А. Медведев хоёр СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгүүдэй хүндэтэ харуулай урдуур гарана.

МОСКВА ЕРЭБЭ

Манай ороной элдэб районуудһаа тусгаар зорижо ерэһэн совет кореецүүдэй нэгэдэлэй түлөөлэгшэдтэй Ро Дэ У аэродром дээрэ ойро зуура уулзаба.

Мотоциклистнүүдтэ үдэшэгдэһэн автомашинанууд аэропортһоо Кремль тээшэ шэглэнэ.

Олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй дунда Ро Дэ У-гай «Амаршалгын үгэ» гэжэ нэрлэгдэһэн мэдүүлгын текст тараагдаһан байгаа. Корейн Республикын толгойлогшын СССР-тэ албанай хэрэгээр түрүүшынхеэ ерэлгэнь түүхэтэ үйлэ хэрэг болоно, энэ уулзалгын үедэ манай оронуудай хоорондо хани барисаата харилсаануудые хүгжөөхэ талаар арга замуудые зүбшэн хэлсэхээр түсэблэнэб гэжэ тэрэ тэмдэглэнэ.

* * *

Кремлиин Георгиевско зал соо уулзалгын баяр ёһолол болоһон байна. СССР-эй Президент М. С. Горбачев һамгантаяа Ро Дэ У болон тэрэнэй һамгые амаршалаа.

М. С. Горбачев Ро Дэ У хоёрой хоорондо богони хөөрэлдөөн болобо. (ТАСС).

ЕРЭХЭ ЖЭЛЭЙ ТООСООГООР

эдеэ элбэг ехээр үй-
илжэ бэлдхэхэ ажалай
эмсэлдэ оролсоһон За-
районой Хамниин
ой һаалиин фермын кол-
шэнэ амжалта түйла-
орхойлбол, үнгэрһэн ар-
һара соо гүрэндэ 6480
һү тушаажа, жэлэйн-
эбые уридшалаа. Түй-
дүнгыень нёдондоной
ынхитэй сасуулхада, тус
до һү худалдалгань 20
ээр дээшэлбэ гээшэ.
үдэрнүүдтэ ажахын

һаалишад һү үйлэдбэрилхэ жэлэйнгээ түсэб бэелүүлхэнь. Эндэ һү үйлэдбэрилгэнь нёдондонойхиһоо 12 процентээр нэмэһэн байна.

Һаалишадай дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ Екатерина Юрьевна Беломоева шалгарна. Тэрэ бүлэг үнеэдэйнгээ туд бүриһөө 2700 гаран килограмм һү абаа юм. Гадна дүршэлтэйшүүлэй нэгэн Галина Цыренжаповна Семенова үнеэн бүриһөө 2500 шахуу килограмм һү һаагаа. Тэрэшэлэн һаалишад Зинаида Бадмаевна Дамбаева, Наталья Николаевна Доржиева гэгшэд үнеэн бүриһөө һү ехээр абаа.

Тус фермын һаалишад үнгэрһэн 11 һарын туршада үнеэн бүриһөө 2100 килограмм һү һаагаа гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө үнеэдэйнгээ һү шэмые 250 килограммаар дээшэлүүлээ. Жэлэй дүүрэтэр үшөө 360 центнер һү гүрэндэ худалдахаар эдэнэр хараална.

Н. ДАМБАЕВ.

Зэдын районой Оёорой совхозой байгуулагдаһаар 25 жэлэй ой гүйсэбэ

НАЙДАМТАЙ ЗАМДАА ГАРАНХАЙ

лгээтэһэн Зэдын үргэн
дардам харгыгаар авто-
гү, али хүнгэн автома-
зөөлэхэнөөр үлгыдэн
а, Петропавловка тос-
о баруулжаа дүшөөд мо-
зайда имагтал һүүлэй
ариrдаһан шэнэ гэрнүүд-
имэшье ехэ бэшэ һуури-
нхаран харахат. Энэмнай
тосхон юм. Зүгөөр га-
йдын оёоршье бэшэ даа,
үндэр добо дээрэ, ха-
оридо баригдаһан. Һая
р, бүри жарадахи онуу-
ахадта, энэ тосхоной ан-
һуури мүнөөнэйхиһөө
орохоно, яһала хотогор
а оршодог байһан хадаа
шабар шалбаагтаа зуу-
д, үйлсөөрнь хүнэй ябагүй болошоод байдаг
Хура бороотой үдэр-
үйлсэнүүдтэнь автома-
нууд, тракторнууд шабар-
дошоод байха. Иимэ га-
баригдаһан гэрнүүдэй
шаһан, хуушарһан, хэл-
эн байдагынь гайхалгүй.
гаран онуудаар хэдэн
соо аадар бороогой
һабаар ороходонь, хой-
дынь жалгаар урдажа
уһан тосхониие шүүд
ман алдаһан юм. Гай тод-
ороһон эндэхи хүн зон
оо добо дээрэ гаргаэр түбхинүүлхэдээ, бо-
болзорой туршада тон
ал бүтээжэ, шэч зориг-
байһанаа Зэдынгээ зондо

элеэр харуулаа бэлэй. Тиихэдэ Оёорой совхоз бүхы орон соо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлжэ, КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй, ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугаар шагнагдаһан, директорынь Степан Матвеевич Филиппов Коммунис партиин XXVII съездын делегадаар һунгагдаһан солотой. Һүүлэй арба гаран жэлэй туршада тус совхоз районой, республикын социалис мүрысөөндэ заатагүй эрхимлэжэ, урмашуулагдажал байһаар.

Зэдэдээ, мүн холууршье суутай энэ совхозой түүхэгэ намтарынь 1930—31 онуудһаа эхитэй юм. Энэ ажахын һуури дээрэ анханда хүдөө ажахын 11 артель, нэгэ коммуна байһан гэлсэдэг. Гансахан Оёорто «Большевик», «Культура», «Бурдивизион», «Заветы Ильича» гэжэ ажахынууд бии байгаа. Тэдэнь 1920 онһоо 1950 он хүрэтэр 150 гектар газар хахалжа, таряагаа таридаг һэн. Удаань хамтарһаар Ториин совхоз, 1965 оной ноябриин 20-до хубаарилагдажа, Оёорой совхоз мүндэлһэн түүхэтэй. Харин үнгэрһэн жэл үшөө хубаарилагдажа, Оёорой болон Дээдэ-Ториин хүбүүн, Советскэ Союзай Герой Г. А. Гармаевай нэрэмжэтэ совхозууд болобо. Одоол соморхон, бэеэ даһан совхоз болоһон хадаа нютагай зон алдарта ажахынгаа 25 жэлэй ойе һаяхан тэмдэглээ. Энэ хугасаа соо совхоз горитой амжалтануудые түйлаа, хурдан түргэнөөр хүгжэлтын эршэ абаа. Хэрбээ XII табан жэлэй түйлалтануудые урдахи табан жэлэйхитэй сасуулхада, жэл бүри тэжээл үйлэдбэрилгэнь дунда зэргээр хоёр дахин, мал ажалай продукци үйлэдбэрилгэ 30—40 процент нэмэһэн байна. Һүүлэй арбан табан жэл соо хүдөө ажахын продукци худалдаха гүрэнэй захил жэл бүри үлүүлэн дүүргэгдэжэ байгаа. Арбан хоёрдохи табан жэлдэ гүрэндэ һү худалдаха түсэб 115,8 процент, мяхан 108,4, нооһон 105,4 процент дүүргэгдэбэ. Малай ашаг шэмэ горитойгоор дээшэлээ. Жэшээлхэдэ, хонин бүхэнһөө 3,8 килограмм нооһон хайшалагдажа, үнеэн бүриһөө 3000 килограмм һүн абтадаг болоо. Хүдөө ажахын ургамалнуудай ургасашье жэлһээ жэлдэ дээшэлнэ.

Ажахын мүнгэн олзын нэмэхэдэ үйлэдбэриин болон ажаһуудалай шэнэ барилганuудые горитойгоор үргэдхэхэ, машина, техникэ болон оньһон түхеэрэлгэнүүдые хүсэд хүрэхеэр худалдажа абаха арга боломжотой болоно. Оёор тосхон поселогой шэнжэ түхэлтэй болгогдоо. Һүүлэй 3—4 жэлэй туршада эндэ болбосон түхэлтэй шэнэ гэрнүүдые механизаторнуудай, малшадай, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй, багшанарай болон соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй 40 бүлэ толлобо. Соёлой байшан, дунда һургуули, үхибүүдэй сад-ясли, саунатай бани гоё һайханаар баригданхай. Худалдаа наймаанай түб, уужам столово бии юм. Тосхоной гол гудамжа асфальтаар хушагдаба. Гадна совхоздо богони болзорой туршада үхэрэй 5, хониной 28 байра шэнээр баригдаа. Хүсэд оньһожоруулагдаһан машинно-тракторна парк, орооһо таряанай тоог, үбһэ һалхитуулжа хатааха хэдэн хранилищи, АВМ агрегат, мал шахаха комплекс, малшадай амарха гэрнүүд баригдажа ашаглагдаа. Эндэ муугаар хүдэлмэрилхэ, муу шанартай продукци үйлэдбэрилхэ дутагдал усадхагдаанхай. Совхозой директорһээ эхилээд, юрын малшан хүрэтэр эрилтэ ехэтэйгээр ажаллана бшуу. Бүри газаа талаһаа эзэнэйнь ямар байһаниинь мэдэгдээд байдаг. Оёорой совхозой гүүртэ, отара, фермэнүүдтэ ошоходо, бүхы юумэниинь нарин нягта, ариг сэбэр, яндагар түхеэрэгдэнхэй байха юм. Үбһэ һолоомониинь эзэн ёһоор һүрилэгдэнхэй байха. Үхэр малынь тобир тарган, машина техникэшье сүм заһагданхай байдаг. Урмашаха юумэн эндэ олон. Тиимэһээ энэ совхозой ажалые, дүй дүршэлыень халан абахаяа ондоо тээһээ хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд ерэжэл байдаг. Жэшээтэ совхоздо дүй дүршэлөөрөө суутай, габьяатай хүнүүд олон юм. Эндэ республикын габьяата малшад, мэргэжэлтэд захаһаа бии. Тэдэнэй дунда СССР-эй Верховно Соведэй долоодохи зарлалай депутат байһан Г. Д. Маншеев, механизатор Д. Т. Бадмаев, малшад Д. Ц. Гендунов, А. П. Базаров болон бусад бии. Һаяхан түрүү жолоошон Л. Ф. Федотов транспортын габьяата хүдэлмэришэн болобо. Совхозой 409 хүдэлмэришэдэй дундаһаа габьяатайшуул үшөө тодорон гарахал байха. Һаалишад Т. В. Федотов, Е. Б. Сасуева, А. П. Базарова энэ жэлдэ гурбан мянгатанай зэргэдэ гараа. В. П. Цыбиков, Н. Н. Борисов, И. Е. Терехов болон бусад олон хонишод 100 эхэ хонин бүриһөө 100-һаа олон хурьга абаа юм.

Совхозой хүтэлбэриие зүб замаар барижа ябаһан Степан Матвеевич Филиппов энэ ажахын директор болоһоор 20 шахуу жэл боложо байна. Түрүүшээр эндэ ахамад инженерээр хүдэлжэ, ажалайнгаа намтарые эхилһэн юм. Таряашанай, малшанай хүндэ хүшэр ажалые бага наһанһаа һайса мэдэрһэн, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда түрэһэн эсэгээ алдажа, эжынгээ тэдхэмжээр эрдэм номдо һураһан хадаа бүхы юумэндэ, ажалда, хүн зондоо тон анхаралтайгаар, урин сэдьхэлтэйгээр хандадаг Степан Матвеевич нютагтаа хүндэтэй болонхой. Хүсэн түгэлдэр тэрэнэй хүтэлбэрилдэг ажалша бүхэриг зоноороо суурхаһан тус совхоз саашадаа улам хүгжэхэ, баяжаха дүүрэн аргатай.

М. ГОНЧИКОВ, манай корр.

СОНОСХОЛ

КПСС-эй рескомой болон республиканска организациин Хиналтын (шалгалтын) комиссиин нэгэдхэгдэмэл пленум 1990 оной декабриин 15-да болохонь.

КПСС-эй Буряадай республиканска организациин ажал ябуулгын гол шэглэлнүүд (ажал ябуулгын программа), КПСС-эй рескомой комиссинуудай бүридэл ба эмхидхэлэй-кадрова асуудалнууд пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ.

Пленум КПСС-эй рескомой Ехэ зал соо үглөөнэй 10 сагта эхилхэ.

БУРЯАДАЙ ССР-эй АРБАН ХОЁРДОХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ГУРБАДАХИ СЕССИИН НЭЭЛТЭ ТУХАЙ

Буряадай ССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Соведэй гурбадахи сесси Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо энэ оной декабриин 17-до үглөөнэй 10 сагта эхилхэ.

* * *

Буряадай ССР-эй арадай депутадуудай районно болон городской бүлэгүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо энэ оной декабриин 17-до үглөөнэй 9 саг 30 минутада болохо.

БУРЯАДАЙ ССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряадай ССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Соведэй гурбадахи сессидэ ерэһэн Буряадай ССР-эй арадай депутадууд Соведүүдэй байшангай гурбадахи дабхартахи 408-дахи таһалга соо үглөөнэй 9 сагһаа 18 саг хүрэтэр бүридхэлдэ абтаха.

Буряадай ССР-эй арадай депутадууд сессиин нээгдэхэ үдэр, декабриин 17-до, Соведүүдэй байшангай конференц-залай фойе соо үглөөнэй 8 часһаа бүридхэлдэ абтаха.

Жэлэй туршада үнеэн бүриһөө

2500 килограмм һү һаахын түлөө

ЭГЭШЭ ДҮҮНЭРЭЙ АМЖАЛТА

«Нестеровский» совхозой бүрүү, хашарагуудые түлжүүлдэг Гурулёвско комплексдо малшад Валентина Степановна Ефимова, Екатерина Степановна Нагаева, Любовь Степановна Петрова гурбан эгэшэ дүүнэр хүдэлдэг юм.

Жэшээнь, мүнөө үбэлжэлгын үедэ тэдэнэр гурбуулаа 250 жэжэ үхэр харууһалжа, тэдэнээ нэгэшье гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлхэһээ гадна, энэ хүйтэнэй сагта үхэр бүхэнэйнгөө шэгнүүрые сүүдхэдээ дунда зэргээр 750—800 граммаар дээшэлүүлнэ. Үнгэрэгшэ декабрь һарада хашараг бүхэнэйнгөө шэгнүүрые сүүдхэдээ 847 граммаар нэмээгээ.

— Энэ һарада үхэр бүхэмнай шэгнүүрээ 24 килограммаар ехэ болгоо. Зундаашье зарим һарада иимэ ехэ нэмэлтэ шэгнүүр абтадаггүй һэн. Үбэлжэлгын эхинһээ хойшо яһала дулаан байгаад, үбһэ тэжээл садатараа эдеэд, сэбэр, дулаан байрада байхадаа малнай түргэн томо болоно, таргална гээшэ ааб даа,—гэжэ ахалагша малшан Валентина Ефимовна хэлэнэ.

Т. БАЙМИН.
Прибайкалиин район.

Үнеэн бүриһөө жэлэй туршада 3000 килограмм һү һааха гэһэн зорилго урдаа табиһан Түлдүүнай совхозой залуу һаалишан Раиса Мирошниковагай эрмэлзэл мүнөө жэлдэ хэрэг дээрээ бэелүүлэгдэбэ. Энэ эхэнэр урда жэлнүүдтэ үнеэн

ЗОРИҺОНДОО ХҮРЭБЭ

бүриһөө дунда зэргээр 2800 килограмм һү һаадаг һаа, харин байгша оной ноябрь һарын һүүл багаар гурбан мянгатанай хилэ амжалтатай дабажа гараба. Иигэжэ совхозой бэрхэ һаалишан, Буряадай ССР-эй габьяата малшан Раиса Шапаевна зориһондоо хүрэжэ шадаба гээшэ.

Энэ ажахы дотор зургаан һаалишан гурбан мянгатанай клубай гэшүүд болохо хүсэлэнтэй ажаллажа ябана. Совхозой һү һаалиин зургаан фермын мүнөө дүрбэниинь һү һааха талаар жэлэйнгээ түсэб амжалтатай дүүргэбэ.

Э. БУДАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Р. Ш. Мирошникова.
Яруунын район.
АВТОРАЙ фото.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын Тогтоол

«НАЦИНУУД ХООРОНДЫН ЗҮРИШЭЛДӨӨНҮҮДЫЕ ЗАЙСУУЛГАДА БОДОТО АЛБАНАЙ СЭРЭГЭЙ АЛБА ХААГШАДЫЕ ХАБААДУУЛХА ГУРИМ ТУХАЙ» АСУУДАЛ РСФСР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ БЭШЭ ХОЁРДОХИ СЪЕЗДЫН ЗҮБЛЭХЭ ЗҮЙЛДЭ ОРУУЛХА ТУХАЙ

Арадай депутадуудай съезд иигэжэ тогтооно:

«Нацинууд хоорондын зүришэлдөөнүүдые зайсуулгада бодото албанай сэрэгэй алба хаагшадые хабаадуулха гурим тухай» асуудал РСФСР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ хоёрдохи съездын зүблэхэ зүйлдэ оруулха.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. ЕЛЬЦИН

Москва, Кремль.
1990 оной декабриин 7.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын Тогтоол

«НАЦИНУУД ХООРОНДЫН ЗҮРИШЭЛДӨӨНҮҮДЫЕ ЗАЙСУУЛГАДА УЯЛГАТА АЛБАНАЙ СЭРЭГЭЙ АЛБА ХААГШАДЫЕ ХАБААДУУЛХА ГУРИМ ТУХАЙ»

Орон дотор нацинууд хоорондын хёмороо зүришэлдөөнэй һүжэржэ байхада, даданги бэшэ уялгануудые дүүргэлгэдэ сэдьхэл бодолой ба мэргэжэлэй талаар бэлдэгдээгүй СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй частьнуудые хэрэглэхэдэ, сэрэгэй алба хаагшадай хосорхо ябадалнууд үзэгдэнэ.

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ, СССР-эй МВД-гэй дотоодын сэрэгүүдтэ ба СССР-эй КГБ-гэй сэрэгүүдтэ алба хэжэ байһан РСФСР-эй эрхэтэдэй ами наһые, нэрэ хүндые хамгаалха зуураа, РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд иигэжэ **тогтооно:**

1. Нацинууд хоорондын хёмороо зүришэлдөөнүүдые зайсуулгада ,бусад политическэ хүшэр хүндэ байдалда СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые ходо хабаадуулха ябадалые болюулха талаар хэмжээнүүдые яаралтайгаар абахыень СССР-эй Президентдэ, СССР-эй Верховно Соведтэ дурадхаха.

II. Союзна республикануудай Верховно Соведүүдтэй хамта бэелүүлхыень СССР-эй Президентдэ, СССР-эй Верховно Соведтэ дурадхаха:

1. Нацинууд хоорондын хёмороо зүришэлдөөнүүдые зайсуулгада хабаадаха тусхай томилолготой республиканууд хоорондын частьнуудые бүридхэхэ шиидхэбэри абаха.

2. Имагтал һайн дуранайхэлсээнэй үндэһэ һуури дээрэ СССР-эй эрхэтэдһээ иимэ частьнуудые бүридхэхэ.

3. Нацинууд хоорондын хёмороо зүришэлдөөнэй болодог районуудтахи СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй частьнуудые тусхай томилолготой частьнуудаар һэлгэхэ болзор ба гурим тодорхойлхо.

4. Онсо байдалда союзна республикануудай газар дээрэ нацинууд хоорондын хёмороо зүришэлдөөнүүдые зайсуулхын тула СССР-эй Президентын шиидхэбэрээр СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые хэрэглэжэ болохо, харин иимэ ушарта тусгаар байгуулагдаһан РСФСР-эй Верховно Соведэй болон газар дээрэ хёмороо зүришэлдөөнэй болохо байһан республикын Верховно Соведэй комиссида сэрэгүүдые хэрэглэлгые найдаха.

5. РСФСР-эй газар дайдаһаа гадуур болоһон нацинууд хоорондын хёмороо зүришэлдөөнүүдые зайсуулгада РСФСР-эй дотоодын хэрэгэй зургаанудай болон РСФСР-эй МВД-гэй һуралсалай эмхи зургаануудай түлөөлэгшэдые эльгээхэ ябадалые болюулха.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. ЕЛЬЦИН
Москва, Кремль.
1990 оной декабриин 11.

ГЭЭГДЭНГИ НЭРЭЕЭ «ГЭЭГЭЭ»

Һая болотор энэ фермэ гансашье район соо бэшэ, ажахыдаа эгээл гээгдэнги тоотой байһан юм. Нёдондо Надеинын фермэдэ үнеэн бүриһөө оройдоол 1810 килограмм һүн абтаһан байна.

Байгша оной эхеэр фермые даагша һэлгэгдэжэ, энэ тушаалда Ф. Л. Антоновой томилогдоод байхада, «Искра» колхозой хүтэлбэрилэгшэд коллективэй урда шангахан зорилго табяа һэн. Жэл соо һү һаалияа 300 гаран центнерээр дээшэлүүлжэ, тэрэнээ 5570 центнертэ хүргэхэ, үнеэн бүриһөө 2000 килограмм һү һааха даабари үгтөө.

— Хайшан гээд гэнтэ иимэ ехэ ургалта түйлаха зонбибди, дэмыл ха даа гэжэ түрүүшээр олон хүнүүднай маргаһан юм. Теэд колхозой правлени, партийна организаци коллективэй арга боломжые бүхы талаһаань хаража үзэһэн байгаа. Тиигээдшье һаалишад, малшаднай урдаа тодорхой түсэбтэй, бүхы юумэеэ арендээр абаад хүдэлхэдөө, урдынхиһаа тад ондоо үрэ дүн түйлажа шадаха байһанаа харуулба,— гэжэ Фёдор Лукич Антонов хэлэнэ.

Жэлэй үнгэрһэн 11 һарада эндэ үнеэн бүриһөө 2149 килограмм һүн һаагдаад байна. Үнгэрһэн үбэлжэлгын, мүн зунай бэлшээриин үедэ һү һаалияа эрид дээшэлүүлжэ шадаһанай ашаар коллектив колхозой правлениин, партком болон профкомой дамжуулгын улаан туг абаа һэн.

— Жэлэй барагдатар һү үйлэдбэрилхэ бүхы даабарияа үлүүлэн дүүргэхэ, үнеэн бүхэнэй һү һаамые түрүүшынхеэ 2300 килограммда хүргэхэ аргатай болонхойбди,— гэжэ фермые даагша хэлэнэ.

Мүнөө эндэхид үнеэдтээ силос, спиртын заводһоо асарагдаһан бурдууг, талха таряанай зүйл, һолоомо эдюулнэ. Һая түрэһэн үнеэдтэ, тугалнуудтал үбһэн үгтэнэ.

— Манайда тэжээл элбэг гэхын аргагүй. Үнгэрһэн зундаа сагай уларил таарамжагүй муу байжа, үбһэн, шэмэтэ тэжээлшье бага абтаад, малай условно толгой бүхэндэ оройдоол 12 центнер тэжээлэй единицэ болохо үбһэ хоол нөөсэлэгдэнхэй гэлсэгшэ. Тиигэбэшье байһан үбһэ тэжээлээ шэгнүүрээр хубаарилжа, нарин рационой ёһоор малда эдюулнэбди. Урданайхидал үбһэн, һолоомоной малда гэшхэгдэжэ байха ушар манда харагдахаяа болинхой. Гансашье һү ехээр һааһанһаа болон тэжээл зүбөөр гаргашалһанһаамнай ажалай түлөөһэн баһал дулдыдана бшуу,— гэжэ һаалишан Е. С. Черноярова хөөрэнэ.

Надеинын фермын түрүү һаалишад Е. Е. Трифонова, А. Т. Грязнова, В. И. Трифонова гэгшэд мүнөө үнеэн бүриһөө 2200 гаран килограмм һү һаанхай.

Тобшолон хэлэбэл, анхандаа гээгдэжэ ябаһан коллектив гэнтэ эрид ехээр урагшаа гарашоогүйшье һаа, алхам алхамаар гээгдэлээ усадхажа байна гэжэ үйлэдбэриинь үрэ дүнгүүд гэршэлнэ.

В. БАБУЕВ.
Тарбагатайн район.

ДҮРБЭН МЯНГАТАН ТОДОРБО

Никольскын һаалиин фермэдэ хара алаг үүлтэрэй үнеэдэй үсхэбэрилэгдэжэ захалхаһаа хойшо бүлэг мал даажа абаһан Ирина Трофимовна Брылева һү ехээр һааха тэмсэлдэ шармайн оролсожо, түрүүшүүлэй зэргэдэ гараад лэ байдаг һэн. Мал ажалда гушан гурбан жэл соо таһалгаряагүй ажаллажа байһан энэ һаалишан эхэнэр дүй дүршэлөөр, арга шадабаряар баян ааб даа. Түрэл Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо эгээл эрхим һаалишадай тоодо ородог Ирина Брылева нёдондо үнеэн бүриһөө 5002 килограмм һү абга һэн. Харин байгша оной үнгэрһэн арбан нэгэ һарын туршада тэрэ үнеэн бүриһөө 4238 килограмм һү һаагаа гэхэ гү, али жэлэйнгээ түсэбые уридшалан дүүргэхэһээ гадна даабаряа 638 килограммаар үлүүлбэ. Тусхайлбал, түрүү һаалишан жэлэй эхинһээ хойшо бүлэг үнеэдһээ 1255 центнер һү абаа юм.

Малай үбэлжэлгын түлэб ябажа байгаа мүнөө үедэ Ирина Трифоновна үнеэн бүриһөө үдэртэ 8—9 килограмм һү һаана.

В. ЕРОХИН.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын Тогтоол

СОЮЗНА ДОГОВОР БАТАЛАЛГЫН ЁҺО ГУРИМУУД ТУХАЙ ҺАНАМЖАНУУДАА АНДАЛДАЛГЫН ДҮНГҮҮД ТУШАА

Россин Федерациин арадуудай хүсэл эрмэлзэлые элирхэйлэн, РСФСР-эй бүрин эрхэтэ гүрэн байһан тухай Декларацие хүтэлбэри болгон, РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд иигэжэ тогтооно:

1. Союзна шэнэ Договорой үндэһэн дээрэ шэнэлэгдэһэн ССР Союзай дүүрэн эрхэтэ субъект байхабди гэжэ РСФСР эрид шиидэнгеэр батадхана.

2. РСФСР-эй республикануудай, автономито областьнуудай болон округуудай, хизаарнуудай, областьнуудай дурадхалнуудые, мүн СССР-эй Верховно Соведэй дурадхаһан Союзна Договорой проектые хараада абажа, «РСФСР-эй харьяата газар дээрэ организацинуудые хүтэлбэрилгын уялгануудые амяарлаха тухай (союзна шэнэ договорой үндэһэ һуури)» гэһэн РСФСР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съездын баталан абаһан Тогтоолдо үндэһэлэн, Союзна шэнэ Договорые зохёолгодо хабаадалсаха.

3. Союзна шэнэ Договорой проектын талаар Россин Федерациин зүгһөө дурадхалнуудые зохёохо хэрэгые бүхы республиканудай, национально-территориальна, захиргаанай-территориальна байгууламжануудай, мүн политическэ шэнжэ шанараар бии болгогдоһон Съездын депутадай бүлэгүүдэй түлөөлэгшэдһөө бүридэһэн РСФСР-эй Арадай депутадуудай комиссида даалгаха.

4. Тус дурадхалнуудые бэлдэхэдээ, иимэ гол ёһо гуримуудые комисси хүтэлбэри болгохо ёһотой:

Договорто хабаадалсаһан бүхы республикануудай харьяата газар дээрэ ажаһуудаг СССР-эй эрхэтэдэй адли тэгшэ эрхэтэй байлга;

арад бүхэнэй өөһэдынгөө зам еэһэдөө тодорхойлхо болон өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ эрхыень мэдэрэлгэ;

эд зөөри эдлэлгын болон республикануудта ажахы эрхилэлгын элдэб олон тухэл янзануудай болон онол аргануудай байбашье, бүхэсоюзна нэгэн бүхэли экономическа байгууламжа бии гээд мэдэрэлгэ;

Союзай оборонын болон гүрэнэй аюулгүйн нэгэн бүхэли байгууламжа хангалга;

республикануудай аша туһые хараада абажа, тэдэнэрэй хабаадалгатайгаар тааралдуулагдаһан Союзай гадаадын политика бэелүүлгэ.

РСФСР-эй бүрин эрхэтэ байлгын политическэ, экономическа болон хуулита эрхэнүүдые найдамтайгаар хамгаалха арга боломжо хангаһан РСФСР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларациһаа уламжалан, комисси хүдэлхэ ёһотой:

ССР Союзай үзэмжэдэ һайн дураараа дамжуулагдаһанһаа бэшэ гүрэнэй болон ниитын ажабайдалай бусад бүхы асуудалнуудые шиидхэхэдээ, РСФСР-эй засагай дүүрэн эрхэтэ байлга;

РСФСР-эй Конституциин болон РСФСР-эй Хуулинуудай РСФСР-эй харьяата газар дээрэ дүүрэн эрхэтэй байлга; РСФСР-эй бүрин эрхэтэ байлгын ёһонуудтай зүришэлдэһэн ССР Союзай актнуудай хүсэндөө байлга республикын газар дээрэ болюулагдадаг байха. Республикын болон Союзай хоорондохи зүришэлдөөн асуудалнуудай Союзна Договор соо хараалагдаһан ёһоор шиидхэгдэлгэ;

Россин национальна баялигые эдлэхэ болон хэрэглэхэ арадай онсо эрхые мэдэрэлгэ;

ондоо союзна республикануудта болон гадаадын оронуудта РСФСР-эй түлөөлэгшэтэй байхэ эрхэ;

ССР Союзда дамжуулан үгэһэн эрхэ түлөөлэлгэнүүдые эрэглэлгэдэ республикын хабаадаха эрхэ.

5. Союзна шэнэ Договорой проектээр комиссиин дурадхалнуудые РСФСР-эй Верховно Совет, Федерациин Совет зүбшэжэ үзөөд, хэблэлдэ толилхо, РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын үзэмжэдэ табиха, мүн тус Договор баталха болон тэрээн дороо гараа табиха талаар үнгэргэгдэхэ хэлсээнүүдтэ хабаадалсаха Россин Федерациин делегациин бүридэлэй талаар дурадхалнуудые бэлдэхэ зэргэтэй.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. ЕЛЬЦИН,
Москва, Кремль.
1990 оной декабриин 11.

РСФСР-эй ГҮРЭНЭЙ ПЕНСИ ТУХАЙ

«РСФСР-эй Гүрэнэй пенси тухай» РСФСР-эй Хуули хэблэлдэ һая толилогдобо. Манай редакци республикын социальна хангалгын министрэй орлогшо Г. М. Чубуковада хандажа, тус Хуулиин бүлэгүүд болон статьянуудһаа манай республикын зондо шухала зүйлнүүдыень тайлбарилжа үгэхыень гуйһан байна.

ХЭЗЭЭ ХҮСЭНДӨӨ ОРОХОБ!

Тус Хуули хүсэндөө хоёр шатаар орохо. **1991 оной мартын 1-һээ** дайнай инвалидуудай ба тэрээндэ хабаадагшадай, дайнда наһа бараһан сэрэгэй алба хаагшадай гэр бүлэнүүдэй, ямаршье үндэһэгүйгөөр политическэ гэмнэлгэдэ, хардалга гүрдэлгэдэ ороһон ба удаань сагааруулагдаһан эрхэтэдэй, үншэн хэнзэ үхибүүдэй, Чернобылиин АЭС-эй аюулай хохидолые усадхалгада хабаадагшадай пенсинүүд, мүн пенсиин хэмжээнэй ба тэрэниие тоолон гаргаха салин хүлһэнэй хэрэглэгдэдэггүй пенсинүүд, харин бусад пенсинүүд **1992 оной январиин 1-һээ** хүсэндөө орохо. Тиихэдээ 1992 оной июлиин 1 хүрэтэр һарадаа 180 түхэригһөө дээшэ бэшэ хэмжээнэй пенси түлэгдэдэг болохо.

Мүнөө «РСФСР-эй Гүрэнэй пенси тухай» Хуулиин зарим статьянууд уншагшадай анхаралда дурадхагдана.

ЯМАР ЯНЗЫН ПЕНСИНҮҮД ТҮЛЭГДЭХӨӨР ХАРААЛАГДАНАБ!

Тус Хуули соо ажалай түлөө ба социальна иимэ пенсинүүд түлэгдэхөөр хараалагдана: хүгшэрһэнэй (үндэр наһатай болоһоной), инвалид болоһоной, тэжээдэг хүнөө алдаһанай, олон жэлдэ хүдэлһэнэй түлөө.

Ямар нэгэн шалтагаанаар ажалай пенси абаха аргагүй эрхэтэдтэ социальна пенси түлэгдэхэ. Иимэ пенси зарим нэгэ таарамжатай үедэ ажалай түлөө пенсиин орондошье үгтэжэ болохо юм.

ПЕНСИИН ТҮХЭЛ МАЯГ ШЭЛЭХЭ ЭРХЭ

Гүрэнэй ондо ондоо янзын пенсиин аляанданьшье хүртэхэ эрхэтэй болоһон зондо өөрынь шэлэһэн пенси түлэгдэхэ. Сэрэгэй албанда гэмтэжэ инвалид болоһон эрхэтэд энэ тоодо ороногүй. Тэдэнэр хүгшэрһэнэй гү, али олон жэлдэ хүдэлһэнэй болон инвалид болоһоной түлөө пенсинүүдые нэгэ доро абажа байха эрхэтэй.

АЖАЛАЙ ТҮЛӨӨ ПЕНСИИН ДЭЭШЭЛЭЛГЭ

Ажалай түлөө пенсиин абтадаг болоһон сагһаа хойшо календарна нэгэ жэлэй үнгэрһэн хойно юумэнэй үнэтэй болохо бүри ажаллажа байһан зоной пенсиин хэмжээн жэл бүхэндэ ургаха. Хэды шэнээнээр ехэ болохо байһаниинь РСФСР-эй Верховно Соведтэ тодоруулагдаха.

ПЕНСИДЭ ҺОМОЛОГДОХО МҮНГЭ ЗӨӨРИ

Тус Хуулитай зохилдуулан үгтэхэ пенси РСФСР-эй пенсионно жасаһаа түлэгдэхэ. Предприятинуудай, эмхи зургаануудай, хубиин ажал ябуулга эрхилдэг эрхэтэдэй оруулдаг страховой түлбэриһөө, СССР-эй Гүрэнэй бюджедһээ үгтэдэг мүнгэнһөө тус жаса бии болгогдодог.

1991 ондо хараалагдаһан страховой түлбэриин хэмжээн предприяти болон эмхи зургаануудһаа ажалай түлөө түлбэриин 26 процентдэ (инвалидууд болон пенсионернүүдэй ниитын эмхинүүд, тэдэнэй предприятинууд, эмхинүүд, нэгэдэлнүүд ба һуралсалай газарнууд страховой түлбэриһөө хүнгэлэгдэхэ), хубиин ажал ябуулга эрхилдэг эрхэтэдһээ олзо оршынь 5 процентдэ хүрэхэ юм.

Ажал хэжэ байһан эрхэтэдэй страховой түлбэри 1 процент байхаар хараалагдана.

Тус Хуулиин үндэһөөр сэрэгэй алба хаагшадта болон тэдээндэ адлидхагдаһан эрхэтэдтэ, мүн тэдэнэрэй гэр бүлэнүүдтэ түлэгдэхэ пенси СССР-эй Гүрэнэй бюджедһээ РСФСР-эй пенсионно жасада оруулагдаха мүнгэн зөөриһөө түлэгдэхэ юм.

РСФСР-эй Верховно Совет РСФСР-эй пенсионно жаса тухай дүрим баталха байна.

Тус Хуулитай зохилдуулагдажа түлэгдэдэг пенсинүүдһээ налог татагдахагүй.

ПЕНСИ АБАХА ЭРХЭ

Ниитэ дүримүүд: **эрэшүүлдэ —60 наһа хүрэхэдэнь, ажалайнь стажай дүн хамта 25 жэлһээ бага бэшэ байхадань, эхэнэрнүүдтэ — 55 наһа хүрэхэдэнь, ажалайнь стажай дүн хамта 20 жэлһээ бага бэшэ байхадань**, пенси үгтэхэ аргатай.

ХОЛЫН ХОЙТО ЗҮГТЭ ХҮДЭЛҺЭНТЭЙ ХОЛБООТОЙ ПЕНСИ

Холын Хойто зүгтэ хүдэлһэнтэй холбоотой пенси **эрэшүүлдэ 55, эхэнэрнүүдэй 50 наһа хүрэхэдэнь, тэдэнэрэй Холын Хойто зүгэй районуудта календарна 15 жэлһээ бага бэшэ саг соо хүдэлһэн байбалнь, үгышье һаа, тэдэ районуудта адлидхагдаһан газарнуудта календарна 20 жэлһээ бага бэшэ саг хүдэлһэн байбалнь**, тиихэдээ ажалайнь стажай дүн хамта тус тустаа 25 болон 20 жэлһээ бага бэшэ байхадань пенси үгтэдэг болохо юм.

Холын Хойто зүгэй районуудай болон тэдээндэ адлидхагдаһан газарнуудай список РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ баталагдаха зэргэтэй.

АЖАЛАЙ ХҮСЭД БЭШЭ СТАЖТАЙ БАЙБАЛ, ЯМАР ПЕНСИ АБАХАБ!

Тус Хуулиин 10-дахи статьягай үндэһөөр пенсидэ гараха наһаяа хүсэһэн аад, ажалай гүйсэд стажгүй эрхэтэдтэ стажайнь табан жэлһээ бага бэшэ байбал, хүсэд бэшэ ажалай түлөө пенси тогтоогдохо аргатай.

ПЕНСИИН ХЭМЖЭЭН

Пенсиин хэмжээн салин хүлһэнэй 55 процентын хэмжээгээр тогтоогдохо. Гэхэ зуура пенсидэ гарахада шухала стажһаа үлүү ажалай жэл бүхэнэй түлөө нэгэ процент нэмэри түлэгдэхэ. Энэ гуримаар түлэгдэхэ пенсиин хэмжээн салин хүлһэнэй 75 процентһээ дээшэ байха ёһогүй.

Пенсиин эгээл бага хэмжээн РСФСР-эй Верховно Соведэй жэл бүхэндэ элирүүлдэг зоной ажамидаржа шадаха тон доодын хэмжээнһээ дулдыдаха. 1991 ондо тэрэ һарын 100 түхэриг байха.

Пенси абаха эрхэ олгоһон ажалай дүүрэн стажһаа үлүү гаргаһан ажалай жэл бүхэнэй түлөө эгээл бага пенсиин хэмжээн нэгэ процентээр дээшэлүүлэгдэхэ, тиихэдээ 20 процентһээ дээшэ бэшэ байха.

Пенси абаха эрхэ олгоһон ажалай дүүрэн стажай түлөө эгээл ехэ пенсиин хэмжээн тон бага гурбан пенсиин хэмжээнһээ ехэ байха ёһогүй. Газар дорохи хүдэлмэритэй, мүн хүнэй бэедэ муу нүлөө үзүүлдэг ажалтай болон халуун цехтэй холбоотой ажалай түлөө тогтоогдоһон пенсиин хэмжээн эгээл бага 3,5 пенситэй адли байха юм.

Пенси абаха эрхэ олгоһон ажалай дүүрэн стажһаа үлүү гараһан ажалай жэл бүхэнэй түлөө пенсиин хэмжээн нэгэ процентээр дээшэлүүлэгдэхэ, тиихэдээ 20 процентһээ дээшэ бэшэ байха юм.

ПЕНСИДЭ НЭМЭЛТЭНҮҮД

Пенсинүүдтэ ўдаадахи нэмэлтэнүүд хэгдэхэ. Пенсионерые харууһалһанай түлөө нэмэлтэ үгтэнэ. Тиихэдээ тэрэнэйнь 1 бүлэгэй инвалид байгаа һаань, ондоо хүнэй харууһанда хэрэгтэй гэһэн эмнэлгын газарай үнэмшэлгэтэй байгаа һаань. Мүн ажал хэжэ шадахагүй үргэмжын хүнэй түлөө, хэрбээ тэрэнэйнь ямаршье пенси абадаггүй байбал.

ХҮДЭЛЖЭ БАЙҺАН ПЕНСИОНЕРНҮҮДТЭ ТҮЛЭГДЭХЭ ПЕНСИ

Пенсиин тогтоогдоһоной һүүлээр ажаллажа байһан жэл бүхэнэй (дүүрэн 12 һарын) түлөө пенсидэ 10 процентын хэмжээнэй нэмэлтэ хэгдэхэ. Тиихэдээ гурбан лэ жэлэй түлөө. Пенсидэ гараха эрхэтэй болоһон аад, пенси абангүй, энэ Хуулиин хүсэндөө ороһоной һүүлээр ажаллажа ябаһан эрхэтэдтэ мүн лэ нэмэлтэ түлэгдэхэ юм. Тус нэмэлтын хараада абтахада, пенсиин юрэнхы хэмжээн хизаарлагдахагүй.

ИНВАЛИД БОЛОЛГО БА ТЭРЭНЭЙ БҮЛЭГҮҮД

Хүнэй бэе махабадай һөөргөө заһаршагүйгөөр муудажа, ажал хэжэ шадахаяа болиходо гү, али юрэнхы дээрээ түлюур түйган болоходонь, инвалид болобо гээд гэршэлдэг юм. Энэ хэлээшэһээ уламжалан, инвалид зоной гурбан бүлэг бии.

Юрын эрхэ байдалда үдэр бүриингөө мэргэжэлтэ ажал хэхэ шадалаа гүйсэд гээһэн эрхэтэд 1 бүлэгэй инвалидууд болгогдодог. Эдэнэр харууһагүйгөөр байжа шадахагүй. Хэрбээ иимэ харууһанда хэрэгтэй болодог һаа, эдэнэр II бүлэгэй инвалидууд болгогдохо.

Мэргэжэлтэ ажал саг үргэлжэ хэхэ аргагүй болоһон эрхэтэд III бүлэгэй инвалид болгогдодог.

Юрэнхы дээрээ үбшэлжэ, I ба II бүлэгэй инвалид болоһон, пенси абаха гэхэдээ, ажалай дүүрэн стажгүй эрхэтэдтэ ажалай дүүрэн бэшэ стажай түлөө түлэгдэдэг пенси тогтоогдодог.

ИНВАЛИДУУДАЙ ПЕНСИИН ХЭМЖЭЭН

Пенсиин (сэрэгэй албанда гэмэлтэһэнһээ уламжалан, инвалид болоһоной түлөө түлэгдэдэг пенсиһээ бэшэн) хэмжээн иимэ байха гэбэл: I ба II бүлэгэй инвалидуудта 75 процент, III бүлэгэйхидтэ — 30 процент.

Хэрбээ пенсиин тоологдожо гаргагдаха салингай абтадаггүй байбал, пенсиин эгээл бага хэмжээнтэй адли пенси түлэгдэхэ ёһотой.

I ба II бүлэгэй инвалид болоһоной түлөө пенси утэлһэнэй түлөө пенсиин эгээл бага хэмжээнэй зэргээр тогтоогдохо. Харин III бүлэгэй инвалид болгогшодто эгээл бага пенсиин 2/3 түлэгдэхэ.

I ба II бүлэгэй инвалид болоһоной түлөө пенсиин эгээл ехэ хэмжээниинь утэлөөд абадаг пенсиин эгээл ехэтэй адли байха. Харин III бүлэгэй инвалид болоһон эрхэтэдтэ тэрэ пенсиин эгээл бага хэмжээниинь тогтоогдохо.

ХҮДЭЛЖЭ БАЙҺАН ПЕНСИОНЕРНҮҮД

Хүдэлжэ байһан пенсионернүүдэй пенсинь дүүрэн хэмжээгээрээ түлэгдэхэ.

ГҮРЭНЭЙ ТЭДХЭМЖЭДЭ БАЙҺАН ҮХИБҮҮДТЭ ТҮЛЭГДЭХЭ ПЕНСИ

Эхэ эсэгээ хоюулайень, мүн эхэеэ алдаһан үхибүүдэй гүрэнэй тэдхэмжэдэ байһан үедэ пенсиинь 50 процент, харин бусад үхибүүдтэ 25 процентнь түлэгдэхэ.

АЖАЛАЙ СТАЖ

Хүдэлмэришэнөөр, алба хаагшаар (совет засагай тогтоогдоһоо урда хүлһөөр хүдэлһэн хүдэлмэри ба хилын саана хэһэн ажал), колхозой гү, али кооперативна предприятиин (эмхиин) гэшүүнээр хэһэн ажал, хүдэлмэришэн гү, али алба хаагша бэшэ аад, гүрэнэй социальна страхованида хабаатай байһан ямаршье хүдэлмэри, сэрэгэй албанда, тусхай хэлхээ холбооной органуудта гү, али горно-абаралгын частьнуудта хэһэн ажал, хубиин ажал ябуулга (тэрэ тоодо хүдөө ажахыда) ажалай стажда оруулагдана.

СССР-эй болон союзна республикануудай зохёохы холбоонуудай гэшүүдэй—уран зохёолшодой, уран зураашадай, композиторнуудай, кинематографистнуудай, театральна ажал ябуулагшадай ба бусадай, мүн тус холбоонуудай гэшүүд бэшэ аад, тэдэнэй ажалтай адлидхагдаһан литераторнууд ба уран зураашадай хүдэлмэри мүн лэ оруулагдаха юм. Зохёохы ажал ябуулгын стаж РСФСР-эй, Министрнүүдэй Соведэй хараалһан гуримаар тоологдохо байна.

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй бүридэлдэ алба хэһэн, Граждан болон Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай үедэ партизан отрядуудта ябаһан, Гүрэнэй аюулгүйе сахилгын ба дотоодын хэрэгүүдэй органуудта (тэрэ тоодо эдэ органуудай ондоогоор нэрлэгдэдэг байһаншье үедэ) хүдэлжэ байһан сагынь ажалай хамтын стажда оруулагдаха.

Мэргэжэлтэ ажал ябуулгада бэлэдхэлэй үедэ училищи ба һургуулида, кадрнуудые бэлдэхэ, мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ курсануудта, дээдэ һургуулинуудта аспирантурада, докторантурада клиническэ ординатурада һуража байһан үе мүн лэ ажалай хамтын стажда оруулагдаха юм.

Саг зуураар ажал хэжэ шадахаяа болёод ба үйлэдбэритэй холбоотой юумэнһээ уламжалан, I ба II бүлэгэй инвалид болоод байһан саг стажда орохо юм.

I бүлэгэй инвалидые, 16 хүрөөгүй наһанай инвалид үхибүүе, эмнэлгын газарай заабаряар үндэр наһатай хүниие һахиһан, 3 наһанай үхибүүе харууһалһан эхэ зоной ажал стаждань баһал нэмэри болодог байха.

Офицернүүд, прапорщигууд, мичманууд болон болзорһоо гадуур алба хэгшэдэй һамгадай ажаһуудаг газартаа мэргэжэлээрээ хүдэлжэ шадаагүй үе (дүн хамта 10 жэлһээ дээшэ бэшэ саг) стаждань оруулагдана.

ПЕНСИИН ХЭМЖЭЭ ЯАЖА ЭЛИРҮҮЛХЭБ!

Пенсиин хэмжээ элирүүлхын тулада салин хүлһэнэй дундуур хэмжээн абтадаг (тиихэдээ ямар үе абахань, хандагшын дуран). Пенсидэ гарахын урда тээхи **һүүлшын 24 һарые** (сэрэгэй хуулита алба хэжэ байһан сагһаа бэшэ) **гү, али ажал хэжэ байһан үеынгөө ямаршье 60 һарын** хүдэлмэриин салингые абажа болохо юм.

Һарын дундуур салингай тоологдожо байһан һаранууд соо һоо (пенсидэ гарахаяа байгшын дураар) ямар нэгэн шалтагаанаар дүүрэн бэшэ болоһон һарануудые гаргаад, шэлэгдэһэн үеын урда тээхи гү, али хойто тээхи үеын ондоо һарануудаар һэлгэхэдэ болохо.

ПЕНСИ ШЭНЭЭР ТООЛОЛГО

Пенси абадаг болоһонойнгоо һүүлээр урданайхиһаа ехэ салин хүлһэтэй ажалда 24 һараһаа бага бэшэ саг соо хүдэлһэн пенсионернүүдэй пенси (тэдэнэрэй мэдүүлгээр) эдэ 24 һарын дундуур салин хүлһэ хараада абан, дахинаа шэнээр тоологдон гаргагдаха аргатай.

ПЕНСИИЕ ЕХЭ БОЛГОЛГО

Тус Хуулиин үндэһөөр пенсиин хэмжээн иимэ ушарнуудта дээшэлүүлэгдэхэ:

Советскэ Союзай Геройнуудта ба Алдар Солын гурбан шатын орденуудаар шагнагдаһан эрхэтэдтэ — 50 процентээр;

Социалис Ажалай Геройнуудта—25 процентээр;

Ажалай Алдар Солын гурбан шатын орденуудаар гү, али «СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ Эхэ орондоо алба хэһэнэй түлөө» гэһэн гурбан шатын ордёноор шагнагдаһан эрхэтэдтэ— 15 процентээр;

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнда хабаадагшадта, тэрэ тоодо хүлһөөр алба хаагшадта, үтэлһэнэй түлөө эгээл бага пенси 25 процентээр.

Ямаршье үндэһэгүйгөөр политическэ шалтагаанаар гүрдэлгэ хардалгада ороһон ба хожомынь сагааруулагдаһан эрхэтэдтэ үтэлһэнэй түлөө эгээл бага пенси 25 процентээр ехэ болгогдохо аргатай.

СОЦИАЛЬНА ПЕНСИ ХЭНДЭ ҮГТЭХЭБ!

I ба II бүлэгэй инвалидуудта, тэрэ тоодо бага наһанһаа инвалид үхибүүдтэ, мүн III бүлэгэй инвалидуудта; 16 наһа хүрөөдүй инвалид үхибүүдтэ, эхэ эсэгынгээ нэгые гү, али хоюулайень алдаһан 18 наһа хүрөөгүй үхибүүдтэ, 65 болон 60 наһа (эрэшүүл ба эхэнэрнүүд тус тустаа) хүрэһэн эрхэтэдтэ социальна хангалга тогтоогдоно.

16 наһа хүрөөдүй үхибүүнэй инвалид байһаниие гэршэлһэн медицинскэ баримтанууд РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ баталагдаһан гуримай ёһоор тодоруулагдадаг.

ПЕНСИ АБАХА БОЛЗОР

Пенсидэ гараха тухай мэдүүлгэ үгэһэн үдэрһөө хойшо пенси тогтоогдодог.

Бүхы документнүүдэй болон мэдүүлгын үгтэһэн үдэр пенсидэ гараха тухай мэдүүлгэ үгэһэн үдэр гэжэ тоологдодог. Хэрбээ мэдүүлгэ болон документнүүдэй социальна хангалгын органдо почтоор эльгээгдэһэн байбал, эльгээһэн үдэрынь иимээр тоологдохо.

Хэрбээ мэдүүлгэтэй хамта эльгээгдэһэн документнүүд соо зарим шухала документынь дутаа һаа, хандагшада энээн тухай ойлгуулагдаад, тэрэнээ хүсөөхынь тулада гурбан һараһаа дээшэ бэшэ болзор үгтэхэ юм. Хэрбээ гурбан һара соо дутуу документнүүдээ хүсөөгөө һаань, мэдүүлгэ бариһан түрүүшынь үдэр пенсиин эхин гэжэ тоологдохо байна.

Пенси тогтоохын ба түлэхын тулада хэрэгтэй документнүүдэй түлөө предприяти (эмхи зургаан, эрхэтэн) харюусалгатай.

Хэрбээ предприятиин үгэһэн буруу документнүүдэй үндэһөөр пенсиин түлэгдэһэн байгаа һаань, предприяти социальна хангалгын органуудта гарзыень түлэхэ.

ПРЕДПРИЯТИИН (ЭМХИ ЗУРГААНАЙ) БА ПЕНСИОНЕРЭЙ УЯЛГАНУУД

Пенсионерые хүдэлмэридэ абаһан предприяти (эмхи зургаан) социальна хангалгын органдо табан хоногой хугасаан соо энээн тухайгаа мэдээсэхэ уялгатай.

Пенсионер пенсиингээ хэмжээнэй ондоо болохо гү, али болюулагдаха байһан тухай пенси абадаг газартаа мэдүүлхэ уялгатай.

Эдэ уялгануудай дүүргэгдэгүй һаа, предприяти болон пенсионер социальна хангалгын органдо гарзыень тэдхэрюулхэ ёһотой юм.

ПЕНСИ ДАХИНАА ТООЛОН ГАРГАЛГА

Тус Хуулиин ёһоор болон нормонуудаар дээшэ хэмжээнэй пенси абаха эрхэтэй эрхэтэдэй пенсинь шэнэ Хуулитай зохилдуулагдан тогтоогдодог (шэнээр тоологдодог).

Пенсиие шэнээр тоолон гаргалга пенсиин түрүүн тогтоогдоһон салин хүлһэнһөө дулдыдан гаргагдаһан, пенсионно хэрэг соо байһан документнүүдэй үндэһөөр хэгдэдэг байха. Тиигэхэ зуураа тэндэ үгтэһэн салин хүлһэн пенсиин тогтоогдоһон сагһаа хойшо үнгэрһэн календарна дүүрэн жэл бүхэнэй түлөө дүрбэн процентээр ехэ болгогдодог (1990 ониие оруулалсан), зүгөөр 250 түхэригһөө дээшэ гараха зэргэгүй.

Нэмэлтэ документнүүдэй үндэһөөр пенсиие шэнээр тоолго тус Хуулиин хүсэндөө орохо үдэрһөө эхилхэ. Тиихэдээ 12 һараһаа удаан хэбтэһэн байха ёһогүй. (Документнүүдые үгэһэн һара тоологдохогүй).

Хэрбээ стаж, салин хүлһэн тухай документнүүдэй 1993 оной июлиин 1-нэй һүүлээр үгтэбэл, пенси юрэнхы гуримай ёһоор тоологдон гаргагдаха.

Тус Хуулиин хүсэндөө ороһоо урид пенси абажа байһан аад, шэнэ Хуулиин эрилтэнүүдэй үндэһөөр пенсиие дээшэлүүлхэ эрхэгүй эрхэтэдэй пенсинь хуушан хэмжээндээ үлэхэ. Зүгөөр Хууляар хараалагдаһан эгээл ехэ пенсиин хэмжээнһээ дээшэ байха ёһогүй.

...га һууринуудаа һэргээн хүгжөөе!

...ябриин һүүлээр республикын Министрнүүдэй ...лээр Баргажанай ба Хурамхаанай аймаринуудай үдэрнүүд үнгэргэгдэһэн байна. Рес...нистрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо ...ев түрүүтэй министерствэнүүдэй, албан зур...элэгшэд эндэхи һууринуудай түүхээрнь, му...абайдалаар, ерээдүйгеэрнь һонирхоһон бай... шиидхэгдээгүй асуудалнуудые хамтадаа зүб... шиидхэхэ талаар бодото хэмжээнүүдые то... оролдоо. Хурамхаанай аймагай бага һуу...он тэдэ уулзалганууд дээрэ хэгдэһэн тэмдэг...ншагшадайнгаа анхаралда дурадханабди.

...ЛСЭҺЭНЭЭ ...ТАГҮЙ БЭЕЛҮҮЛХЭ

Гааргын-Ада... ...ааа эртэшэг ...улжа, сайгаа ...адаа суглар... олон тоото ... албан зур...элбэрилэгшэд ...ринуудта ажа...ой ажал ху...

ша М. Ч. Гармаева, поэт С. Д. Ангабаев, Буряадай багшанарай дээдэ һургуулиин профессор Ж. С. Сажинов болон бусад олон мэдээжэ хүнүүдэй тоонто нютагынь юм гэжэ үбгэд хөөрэбэ. Хөөрэлдөөнэй үргэлжэлхэ бүри шэнэ нэрэнүүд дурдагдана. Республикымнай депутадуудаар һунгагдаһан Ц. Д. Батуев, Р. Ц. Дандарова, С. Ж. Цыбенова, эрдэмэй кандидадууд Б. Р. Буянтуев, Н. Б. Дугаров, Ц. Ц. Доржиев, бусадшье мэдээжэ хүнүүд эндэ түрэһэн гэжэ мэдэжэ абабабди...

Хөөрэлдэһөөр байтарнай, айлшадшье буужа, культбаза соо хүн зон олоороо сугларжа суглаан эхилбэ. Совхозой директор Г. Б. Шотхоев совхозойнгоо ажалшадай ажабайдал, ажал хэрэгүүд тухай хөөрэбэ. Гааргын-Адагта унинэй малшан, партиин Хурамхаанай райкомой гэшүүн Г. Д. Цыренов залуу мал абаад, арендэ гуримаар хүдэлжэ нёдондо эхилһэн байна. 300 шахуу толгой мал даажа абаад, бригададаа 200 гектар сабшалан дээрэ үбһэ өөһэдөө бэлэдхэдэг, үнгэрэгшэ зун 1200 центнер үбһэ һурилөө, нүгөө зарим хүнүүдынь 5—6 һарын туршада малаа аяар холын Маарагтын бэлшээридэ туужа гарадаг. Ганса үнгэрэгшэ 1989 ондо түрүүшын жэл хүдэлжэ байбашье, совхоздоо 12 мянган түхэриг сэбэр олзо оруулһан байна. Өөһэдөөшье оролдолгынгоо хэмжээгээр урмашуулагдаа һэн.

— Бага һууринуудые хүгжөөхэ гээшэ ехэл зүб политика гэхэ байнаб. Манай эндэ мал адуулхада яһала таарамжатай бэлшээришье бии. Харин Гааргымнай Адагта ажал хүдэлмэридэ ябаха миин 5 бүлэ байнабди, нүгөөдүүлнай наһанайнгаа хуулита амаралтада гараһан, хүндэтэй хүнүүд. Саашадаа эндэ залуушуулые тогтонижуулжа, малшад болгохо гээ һаа, ажал хүдэлмэриин эрхэ байдал һайжаруулха хэрэгтэй. Эндэмнай магазин, эмшэлэлгын пункт, культбаза, бани бии, үхибүүднай һургуулидаа автобусоор абаашагдадаг, Арзгуунай дунда һургуулиин интернадта байгаад һурадаг. Юун дутанаб гэхэдэ, мал харууһалха хүдэлмэри оньһожоруулагданагүй, 300 толгой малай хойноһоо шэбхыень гараараа шаргада ашажа гаргаха гээшэмнай бэлэн хэрэг бэшэ. Бидэ эндэ хоёр бригада хүдэлдэгбди. Малшад Урбазаевтан тугалнуудые харууһалдаг, тэдэнэр бидэн шэнги мүн баһа хүрзээ бариад лэ ажалдаа гарадаг. Иимэ хүдэлмэреэр залуушуулые һонирхуулха аалши?— гэжэ арендатор Гарма Дугданович мэдүүлбэ.— Урдань манай һууринда автобус ородог байһан аад, болинхой. Малай тэжээл буйлуулдаг цех хуушараг, шэнэлхээр болоо.

Заримдаа хилээмэн таһалдана, эдеэ хоолой зарим зүйлнүүдээр талонтой болоһон аад, саг соогоо юумэнь ерэнэгүй. Холодильник, телевизорнүүд эбдэрээд, үни удаан заһабарилагдадаггүй, телефон заримдаа анирсгүй болошодог. Наймаанда малшадта хэрэгтэй хубсаһан, хүүгэдэй гутал үгы байдаг гэжэ суглагшад ерэһэн айлшадта, мүн аймагай хүтэлбэрилэгшэдтэ мэдүүлээ. Түлеэ залһан дуталдана гэхэтэйгээ хамта Хурамхаанай леспромхозойхид эндэхи ой тайгые хайра гамгүй хюдана, гол мүрэнүүдшье хатаа, оршон тойронхи байгаали үзэмжэгүй боложо байнхай, харин гэр бариха модо, түлеэ отолхо газар зуугаад модондо холо таһалжа үгэдэг.

Ажахынуудта аймаг дотор газар зүбөөр хубаарилха, эдеэ хоолоор, эд бараагаар хангалгые али бүхы аргаарнь һайжаруулха, телевизор, холодильник болон ажаһуудалай бусад заһабарилгые гуримшуулха, малшадые газ түлишөөр хангаха, Арзгуунда шүдэнэй врач хүдэлхэ зэргэтэй гэхэ мэтэ олон асуудалнуудта арадай депутадуудай Хурамхаанай райсоведэй түрүүлэгшэ В. Д. Цыренов, худалдаа наймаанай, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын, элүүрые хамгаалгын албан зургаануудай түлөөлэгшэд ха...

гэртээ дүтэхэн һурадаг байһан, теэд нэгэ үедэ үер болобо гээд энэ һургуулияа хааһан, бүхы юумэ һалаһан, һандарһан, мүнөө һэргээхэ шухала гэжэ совхозой директор Ж. В. Ангаланов, мүн уулзалгада суглараһан малшад хөөрэнэ.

— Бидэ, малшад, бүгэдын анхарал доро байнабди гэхын аргагүй. Газетэ, журналнуудые һарадаа нэгэ асардаг, зундаа бүришье харагдадаггүй. Хилээмэ, тамхинһаа, сахар, конфетэһээ эхилээд, дутаагүй юумэмнай үгы. Манай Үнэгэтэйдэ һургуули нээхэ, эндээ магазинтай, эмшэлэлгын пункттай болохо байгаабди. Наймаашадай ерэхэдэ, захилнуудые үгэдэгбди, тэдэмнай үгы болошодог. Би гурбан жэлэй саана элдэб янзын үнгэтэйгөөр харуулдаг телевизор захиһан байгааб, үгыл хэдаа үгы. Райпоһоо һурахадам, «захилтнай үгы» гэжэ харюусаба. Хурамхаан тосхонһоо 25—30 модоной зайда байгаад, ямаршье амаралтагүй хүдэлдэг бидэн тухай хэн һанаагаа табиха байнаб?— гэжэ залуу хонишон Борис Очиров мэдүүлбэ.

— Малшад жэлдээ хоёр дахин зөөдэг, ямар мебель тэсэхэб. Шэнэ юумэ эрихэдэ үгы гэдэг. Малшадта таарамжатай дулаан хубсаһан дуталдана. Хилээмэнэй хомор хада, бидэндэ гурил талха худалдахаяа яанаб?— гэжэ пенсионер М. О. Раднаевагай хэлэһые малшад дэмжээ. Эдэ бүхы асуудалнуудые республикын министерствэнүүд болон албан зургаанууднаа ерэһэн түлөөлэгшэд, мүн районой, совхозой хүтэлбэрилэгшэд зүбтэй, тэдэнние бүхы талаһаань бодомжолжо, ажалшадай һуудал байдал һайжаруулхын түлөө тодорхой хэмжээнүүдые абахабди гэлсэбэ. Харин мүнөө орон доторнай тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдалые дабаха хэрэгтэ хүн бүхэнэй оролдолго хэрэгтэй гэжэ суглараагшад хэлэбэ.

Булаг гэжэ һууринда Аргатын совхозой малшад, дүн хамта 28 үрхэтэ айл, 85 хүн зон ажаһуудаг. Энэ һууринда өөрын һургуули үгы, 28 үхибүүд һургуулида, 11— саадта Аргата һууринда ябадаг. Юу хэлэхэб, эндэ һургуули-саад тухай асуудал шиидхэгдэхээр болонхой. Тэрэгүй һаа залуушуул эндэ яажа хүдэлхэб... Мүн лэ баһа эмшэлэлгын пункт, клубтань залгалаа хэрэгтэй. Телефон, радио хүдэлнэгүй гэлсэнэ. Теэд эдэ бүгэдые совхозой хүтэлбэрилэгшэд ажалшадтайгаа зүбшэжэ, тодорхой хараа түсэб табиха ёһотой. Табиһан асуудалнуудые холоһоо ерэһэн айлшад шиидхэхэ гэжэ хүлеэхэнь эндүүтэй.

Дээдэ Аргата һуурин совхозой түбһөө 5 модоной зайда оршодог юм. Урдань эндэ нилээд баян, ажалша бүхэриг хүн зонтой амяараа колхоз байһан аад, нэгэдхэлгэ-томодхолгын болоходо, миин лэ 190 хүн зонтой 49 үрхэтэ айл үлэһэн, теэд мүнөөшье эндэхид ажалаа хээд, даабари түсэбүүдээ дүүргээд байдаг. Энэ һууринда болоһон уулзалгада һонин хөөрэлдөөн болоо. Эндэ гектар бүриһөө 350 гаран центнер овощ ургуулдаг огородшод бии, 10—11 үхибүүтэй үнэр баян айлайхид, ажалай, дайнай ветеранууд олон. Нютагай соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд энэ һууринай хүн зон тухай сэдьхэл хүдэлгэмэ үгэ-зугаа дэлгэжэ, хүн бүхэн тухай хэлэхэ энхэргэн дулаан үгэнүүдые оложо үрезһэн, дурасхаалай гар бэлэгүүдые барюулһан байна. Гэбэшье эндэ олон асуудал шиидхэгдэхэ болоно. Гараж барижа дүүргэхэ, тэрээнтэй хамта клуб, һургуули, медпункт дулаасуулха котельнэ хэрэгтэй. Залуу зониие түбхинүүлхын түлөө эндэ үшөө арбаад гэр бариха арга бии гэжэ эндэхид хөөрэнэ. Дээдэ-Аргадынхид урагшаа этигэнгеэр, хүсэл түгэс найдалтайгаар харана, хэхэ ажал ехэ, арга боломжонууд бии, гансал гэр байра бариха, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгые һайжаруулха, уһалууриин системэ заһабарилха, түлеэгээр хангаха, оршон байгаалида гамтайгаар хандаха шухала гэжэ, тон лэ хубиингаа хэрэгүүдтэй хамта ниитэ, гүрэн түрын удха

шанартай асуудалнуудые табижа шиидхэлсэхыень эндэ ерэһэн хүн зониие гуйжа, уряалжа байгаа һэн.

1986 ондо баригдаһан уһалууриин системэ һайнаар хүдэлэгдэнэгүй, проект дутагдалнуудтай байһан юм гү, али яагаа юм, энэ объектын барилгые аймагаймнай уһалууриин системэнүүдэй захиргаанай хүтэлбэри эрхилһэн байгаа, тэрэ системые үшөө дахин шалгажа заһахыень УОС-ой начальник Цыбикжап Батуевич Бадмаевта дуулгыт гэжэ эндэхид аймагай хүтэлбэрилэгшэдтэ хандаба.

Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой **Хонхино** һууринда мүн лэ һонирхолтой уулзалга боложо, ажабайдалай гол шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Энэ һуурин мүн лэ өөрын ажалай намтартай, хамтын ажахынуудай байгуулагдаһан түрүүшын жэлнүүдтэ «Зориг» гэжэ колхоз байһан, Хонхино нютагта бүри тиихэдэ һургуули болон бусад ажабайдалай эрилтэ хангаха зургаанууд бии болоһон аад, баһал тэрэ табяад онуудта томодхолго нэгэдхэлгын үедэ бүхы юумэ һалан һандаржа, хүдэлмэри хэхэ залуу шиираг хүбүүд, басагадынь мүн лэ колхозойнгоо түбтэ зөөжэ түбхинэһэн байгаа. Хэр угһаа эндэ ажалша малша, огород ургуулхадаа дүй дуршэлтэй хүн зон һуудаг һэн. Мүнөөшье эндэ ажахыдаа эрхим ажалай жэшээ харуулдаг хүн үсөөн бэшэ. Эндэхи һүнэй фермын һаалишад һүүлэй жэлнүүдтэ гээгдэлһээ гаража шадаа, һаалишан Цырма Цыбикова үнеэн бүриһөө жэлдээ 3 мянганһаа үлүү килограмм һү һаадаг.

Энэ һууринда шэнээр баригдаһан табин хүүгэдэй байха саадай байшанда хүн зон ноябрин 24-дэ олоороо суглараа. Арадай депутадуудай Барханай сомоной Соведэй түрүүлэгшын орлогшо Ц. Ш. Чимитцыренов, колхозой эндэхи отделениие даагша Б. Г. Бадмаев республикын түлөөлэгшэдтэ энэ нютаг тухай, энэ һууриниие һэргээн хүгжөөхэ түсэбүүд тухай хөөрэжэ, шухала асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэй туһа хүргэхыень гуйба. Нэн түрүүн эндэ һургуули нээхэ, гараж, байрын гэрнүүдые, шэнэ магазин бариха, һууринай хүн зониие уһаар, түлеэгээр хангаха гэхэһээ эхилээд, анхаралаа хандуулха асуудалнууд олон лэ байба. Эндэхи малшад Николай Гармаев, Бадма Ламажапов, Барханай һургуулиин интернадые даагша Б. У. Раднаев, участково больницын врач И. Н. Аюшеев болон бусад республикын министерствэнүүдэй, албан зургаануудай түлөөлэгшэдтэ хандажа, һанамжануудаа хэлэбэ. Юрэнхыдөө, бүтэмжэтэй, табигдаһан асуудалнуудые шиидхэхээр хүсэл зориг гаршэлһэн хөөрэлдөөн болоо. Колхозой түрүүлэгшэ Г. Н. Цыренов бидэ өөһэдөө урдаа табиһан зорилгонуудаа бэелүүлхые оролдохобди, бэрхэшээлтэй асуудалнуудые шиидхэхэдэмнай туһалыт гэжэ колхознигуудайнгаа зүгһөө мэдүүлбэ.

Юу хэлэхэб, хэдэн үдэрэй туршада аймагай бага һууринуудай хүн зонтой һонирхолтой, хоёр талада аша туһатай хөөрэлдөөн болоо, шиидхэхэ хэрэгүүд олон, зарим ушарта аймаг, ажахы дотороо шиидхэгдэхэ асуудалнуудые зүбшэхэшье ушарнууд гараа. Гэбэшье республикын министерствэнүүдэй, албан зургаануудай түлөөлэгшэд холын хойто аймагай малшад, бусадшье хүн зон хэр байнаб, тэдэнэртэ ямар туһа хэрэгтэйб гэжэ тодорхойгоор мэдээ, али болохо аргаар туһалхабди гэжэ мэдүүлээ, зарим асуудалнуудынь тэрэ дороошье шиидхэгдэһэн байгаа. Хүн зон иимэ уулзалгануудые ехэтэ һайшаагаа, эдэ уулзалгануудһаа һайн үрэ гараха бээ гэжэ найдажа байһанаа мэдүүлээ, энэ найдалынь харюулхын тула уулзалгада хабаадагшад бултадаа оролдохо зэргэтэй.

Бага һууринуудта болоһон уулзалганууд тэндэхи хүн зондо һайндэрнүүд боложо үнгэрөө, уулзалгын һүүлээр нютагай, аймагай соёлшод концерт наада харуулаа. Нютаг бүхэндэ бэлигтэй дуушад, хатаршад, уран хурса үгэтэй хүнүүд үсөөн бэшэ һэн. Эдэ үдэрнүүдтэ республика соогоо, мүн хариин гүрэнүүдтэ мэдээжэ болоһон «Магтаал» ансамбль өөрынгөө оюун бэлиг харуулжа, артистнарта, тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэ Алла Галдановна Балдановада хүдөөгэй ажалшад баяр хүргөө.

Холын хүдөө нютагуудта ажаһуужа, ажаллажа байһан хүнүүдтэй яһала һонин, удха түгэс уулзалганууд боложо үнгэрөө, теэд тэндэ болоһон хөөрэлдөөнүүд, уран гоё дуунууд миин лэ холын суурян болоод үнгэрэнгүй, бодото байдалда бүтэмжэтэй хэрэгүүд боложо бэелүүлэгдэһэй. Эдэ бүгэдые республикын Министрнүүдэй Совет, арадай депутадуудай нютагай Соведүүд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд хиналтадаа абажа, жэншэдгүй хүсэндэнь хүргэхэ уялгатай.

Р. БАИРОВ.

Театр

ЗОНОЙ АНХАРАЛДА— «ЗУРГААН ХУРГАН»

«Шэнэ зүжэг тухай харагшын һанамжа»

«Табан хурган», «Гарай табан хурган» гэһэн үгэнүүдтэ даншье һаа ехээр дадашоо гээшэ хабди. «Зургаан хурган» гэжэ нэрэтэй зүжэгэй соносхогдоод байхада, тэрэнэй ушарые мэдэхэ хүсэл олоной сэдьхэлдэ түрэһэн хэбэртэй. Эгээл иимэ һонирхолдо абтаһан хэдэн хүн хамтаржа, буряад драмын театрта шэнэ зүжэг хараа һэмди.

Зүжэгэй үйлэнь хүдөө нютагта болоно. Гомбо Очирович Дармаевай (Буряадай ССР-эй габьяата артист Чингис Гуруев) гэр бүлэ Даша хүбүүнэйнгээ (артист Солбон Галсанов) хүбүүтэй болоһондо баярлаашье һаа, баруун хүлэйнь зургаан хургатай байһанда һэжэг түрэнхэй. Эсэгэ болоһон Даша тэрэниие өөрөөшье гайхана. Нюсэгэн хүлнүүдээ хаража һуухадаа, «өөрымни хүлнүүд таба-табан хургатай ха юм, хүбүүмни хаанаһаа зургаан хургатай түрэбэ гээшэб?» гэжэ шэбшэнэ, һанаата болон голхорно. Иимэ ушараар юрын буряад айл һэжэг түрөө хадаа мухар толгойтой юумэндэ хандангүй байха аргагүй байба. Дайнай ветеран Г. О. Дармаев город ошожо, аша хүбүүнэйнгээ зургаадахи хурганай хэрэгээр доктортой зүбшэхэ, аргатай юм һаань, операци хүүлэхэ тухай хэлсэхэ, үшөө хотоһоо баруулжаашье ябаад ерэхэ болоно.

Харин энэ үедэ Даша хүбүүниинь «нютагай агууехэ худалшан» гэлсүүлдэг Гонгорто хандажа, эхэ, эсэгынгээ һанаа заһуулха гэнэ. Дашын гүйлтаар Гонгор (артист Олег Бабуев) лама боложо хубсалаад, нюдэндөө хара шэл хээд, гэр соонь маани мэгзэм уншажа, шадаха зэргээрээ аашалжа ороно. Зүгөөр Дашын эжытэй (артистка Сэрэмжэ Уладаева) хамта ламые угтажа абаһан Гонгорой һамган Норжима (артистка Бальжит Очирова) «энэмнай яагаа танил шэнги шарайтай хүм даа» гэхэдээ, үбгэнэйнгөө «хубилгаан» болошоод һуухые тухайлжархина. Тингэбэ ябашье бэеэ барин, ламын хэрэгээ бүтээхэ арга боломжо олгохые оролдоно. Наманшална, мүргэнэ, һүгэдэнэ. Ламын архи аягалаад, тэрэ хоёрто «уужархигты» гэхэдэ, һамгад: «бидэтнай архи уужа шададаггүйлди даа» гэхэ зуураа, ламын аашые гайхахын ехээр гайхана. Удаань лама улам галзууржа: «Гуталаа тайлагты. Ябахагүй газараар ябажа, гэшхэхэгүй юумэ гэшхэжэ, бузарлаһан гуталнуудһаатнай боложо, тэрэ үхибүүн хүлдөө зургаан хургатай түрөө юм байна!»— гэжэ бад гэжэрхибэ.

Эдэ сценкэнүүдые хаража һуухада, энеэдэтэй гээшэнь аргагүй. Буряадай ССР-эй арадай артистка Сэрэмжэ Уладаевагай наһажаал эхэнэрэй ролиие абьяастайгаар гүйсэдхэдэгыень харагшад бүгэдэ унинэй мэдэдэг. Энэшье удаа Долгор хүгшэнэй дабтагдашагүй образ гаргаа гээд тэмдэглэмээр.

Харин «нютагай агууехэ худалшан» Гонгорой рольдо наадаһан Буряадай ССР-эй габьяата артист Олег Бабуев рольдоо аргагүй тааража, харагшадай магтаалда, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна.

...Зургаан хургатын хүгшэн баабай хэрэгээрээ город ошоһон аад, арбаад хоногто һураггүйгөөр үгы болошоно. Зүжэгэй үйлэнүүдэй хүгжэлтын хоёрдохи шугамынь энэ талаар үнгэрнэ. Городто ажаһуудаг хүбүүнэйдээ хүрэжэ ошоогүй Гомбо үбгэн хүлеэгдээгүй ушаралда орожо, милициин таһаг соо мүшхүүлжэ һууна. Хонгор налагай абари зантай бэринь үнэгэн мэхэ гарган, милициһээ хадам эсэгэеэ гаргана. Залуу артистка Саяна Цыдыповагай Дагзамаа зүжэг соо ехэ һуури эзэлээшьегүй һаа, харагшадта хадуугдамаар образ болоо гэжэ һанагдана.

Гэхэ зуура «Зургаан хурган» гэжэ комедиин гол герой Гомбо Очирович Дармаев гэжэ харагдана. Зүжэгэй бүхы шахуу үйлэнүүд тэрэнэй гэртэ, тэрэнэй хүбүүнэйдэ болоно. Гэрэй эзэнэй зарлигаар лэ бүхы хэмжээнүүд, шиидхэбэринүүд абтана. Буряадай ССР-эй габьяата артист Чингис Гуруев ямаршье байдалда ороо һаа, үнөөхил томоозгой бүдүүн абари зангаа алдангүй, бодолтойхон, болгоомжотойхон алхамуудые хэнэ. Артист ажабайдалдаашье иимэрхүү зантайгаар харагдадаг гээшэ.

Зүжэгэй автор Николай Соктоев. Өөрөө артист хүн. «Зургаан хурган»— түрүүшынь туршалга. Театрай ахамад режиссер В. И. Кондратьевтай тус комеди тухай, тэрэнэй темээр һанамжануудаараа хубаалдахыень гүйхадамни, тэрэ иигэжэ тэмдэглээ һэн:

— Али олон авторнуудай бэшэһэн зүжэгүүд жэжэ-божо темэтэй гээд гологдодог, удаан ами наһагүй байдаг бэлэй. Минии һанахада, хүнэй ажабайдалһаа эхитэй, хүндэ хабаатай бүхы асуудалнууд ямаршье талаһаа харуулагдаха ёһотой. Хүнэй ажабайдалда жэжэ юумэн байдаггүй гээшэ ааб даа. Хэдышье жэжэ аад, горитой баяр асардаг, үйдхар, гашуудал түрүүлдэг үзэгдэлнүүд олон байдаг шуу. Николай Соктоевой түрүүшын зүжэг соо һобинтой хүнүүдэй темэ дайрагдаа гэүэ байнаб. Энэ темэмнай өөрынхеэрээл энеэдэтэйшье, үе үедөө хурсашье байжа болохо юм.

Ахамад режиссерой хэлээшые би зүбшөөнэб. Үнэхөөрөөшье, ажабайдалһаамнай сэб сэхэ һабагша татаһан, арадаймнай ёһо заншалнуудтай таһаршагүйгөөр холбоотой ажаһуудалай темэ жэжэ гэжэ харагдаха ёһогүй гээшэ ха. Жэшээлхэдэ, үйлэ хубиин үреэр зургаан хургатай түрэһэн үхибүүнэй хэрэг гэжэ бии. Айл бүхэн тэрэниие аб адляар угтадаггүй. Хүдөө нютагай эгээлэй буряад айлайхинай тэрэ ушараар хайшан гэжэ мэгдэһэниие автор өөрынхеэрээ шиидхэнэ. Шиидхэбэринь ёһо заншалһаамнайшье хадуураагүй. Гэбэшье энеэдэ, зугаагай, шог ёгтын хурса хүсые хэрэглэн, зүжэгэй автор, режиссер Ф. С. Сахиров хоёр шүүмжэлэлшье хэнэ гэжэ ойлгохоор.

«Зургаан хурган» ниислэл хотодо ажаһуугшадай үзэмжэдэ хоёр дахин табигдаад, нилээд халуунаар угтагдаба. Үбэлэй ута үдэшые буряад драмын театр соо үнгэргэдэг ниислэл хотын харагшадай эрилтэ ехэтэй сэдьхэлые тус зүжэг яһала дүүрэнээр хангаа гэжэ һанагдана.

Уран зурааша Лариса Пономарева, хүгжэм дуунь найруулагша Владлен Пантаев хоёрой оролдолго яһалашье харагдана. Буряадай ССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ В. Д. Пантаев тэрэ сагтаа ухаангүй дуулагдадаг аад, һүүлэй үедэ мартагдажа байһан буряад дуунуудай аялгануудые согсолжо, эндэхи үйлэнүүдтэ тааралдуулжа, оркестрээр гүйсэдхүүлһэниинь удхатай гэжэ ойлгогдоо.

В. ТОКТОХОЕВА.

Һүүлэй үедэ манай республика дотор бага һууринууд һэргээн хүгжөөгдэжэ захалаа. Жэшээлхэдэ, Зэдын районой Дээдэ-Бургалтай, Загарайн районой Асагат, Шэнэһэтэ, Мухар-Шэбэрэй районой Гашай, Алташын-Адаг гэхэ мэтын һууринууд һэргээн бодхоогдоо юм. 1988 ондо арадай депутадуудай Мухар-Шэбэрэй районно Совет ээлжээтэ сесси дээрээ бага һууринуудые һэргээн хүгжөөхэ талаар холын хараатай программа баталан абаа һэн.

Алташын-Адаг һууринда һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ барилга хэгдээ. Эндэ шэнэ байрын гэрнүүдһээ

«БЭЛИГТЭЙ ХҮБҮҮД, БАСАГАД ОЛОН»

гадна 140 үхибүүдэй багтаамжатай хүүгэдэй сад-ясли, хүдөөгэй соёлой байшан бодхоогдонхой юм.

— Би энэ нютагта түрэһэн хүмби. ТОЗ, коммуна, колхоз байхадаа, яһала хүдэлэгдөөл гээшэ. Мүнөө наһанай амаралтада гараһаар үнинэй бологдоо. Жарадахи, даладахи онуудта хүдөөгэй бага һууринуудые хүгжөөһэнэй хэрэггүй гэһэн сэгнэлтэтэйгээр үгы хэгдэжэ байһанай хойшолонгууд хожомынь элирээ ха юм. Залуушуул хүдөөдэ байхаяа болижо, город тээшэ буляалдадаг байгаа. Мүнөө хараад үзэхэдэ, урдандаа үзэгдөө, дуулдаагүй арадай барилганууд үргэдэнэ, Гушаад, дүшөөд онуудта трактористаар, һаалишаар хүдэлөө һэм,— гэжэ ажалай ветеран Ленинэй болон Октябриин орденто Цырен-Дулма Гомбоевна Улзытуева манда хөөрөө бэлэй.

Мүнөө энэ нютагай хүдөөгэй соёлой байшанда үдэшэ орой болотор механизаторнууд, һаалишад, хонишод концерт бэлдэнэ. Эндэ үдэшэ болоходо залуушуул олон, хүлгөөтэй байдаг. Тэдэнэр кино, үнгэтэ телевизор харана, хатарна, бильярд, шатар наадана.

— Манай нютагта бэлигтэй хүбүүд, басагад олон. Тэдэнэр дуулахадаашье, хатархадаашье шадамар бэрхэ юм. Баян, аккордеон, пианино дээрэ наадажа шадаха бэлигтэйшүүл олдохо байха,— гэжэ соёлой байшангые даагша С.-Г. Нимаева хэлээ һэн.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Алташын-Адагай соёлой байшан. 2. Клубые даагша С.-Г. Нимаева, үхэршэн Б.-Ц. Дабажалсанов. 3. Концертдэ хабаадагшад дуулана.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

...ИМ СЭГНЭЛТЭДЭ ХҮРТЭБЭ

...рын һүүл багаар Нарһатын 1-...ки дунда һургуулинуудай дэр... һуралсалай талые даагша-...р хоёр үдэрэй туршада бо-...хэдээ «методическа ажалые ...һургуулида һуралсал-хүмүү-...жэз ябуулгануудые түсэблэ-...та үнгэргэхэ» гэһэн зорилго-...ржа, дүй дүршэлөө хубаал-...

...хабаадагшад хоёр бүлэг бо-... хубаархадаа, түрүүшын үдэр ...нуудай шалгалта хэһэн, ме-...гэмүүдэй түсэбүүдтэй танил-...һүүлээрнь өөһэд өөһэдынгөө ...ын дурадхалнуудаа түхэреэн

столой зүблөөн-хөөрэлдөөнэй үзэмжэдэ табиһан байха юм.

Хөөрэлдөөндэ хабаадаһан райОНО-е даагша П. А. Хонгорова, инспектор С. Ш. Сультимова, Нарһатын 2-дохи дунда һургуулиин директор Ц.-Ж. Б. Бальжанов гэгшэд үгэ хэлэбэ.

Хоёрдохи үдэр эдэнэр нэмэл хэшээлнүүдтэ ябаһан байна. 11-дэхи «а» классата тоо бодолгын нэмэл хэшээл Нарһатын 1-дэхи дунда һургуулиин һуралсалай талые даагша Т. С. Цыбенова үнгэргэбэ. Дүрбэдэхи класста түрэлхи хэлээр «Арадай аман зохёол» гэһэн темээр хэшээл үгтөө.

Д.-Н. ХАЛХАРОВ, манай штатнабэшэ корр.

ТАСС ХИЛЫН САА НАҺАА

БОНН. Доодо Саксонин газарай правительство совет талынхидта 1 миллион марка үгэхэ шиидхэбэри баталан абаа һэн. Газарай бюджедһээ мүнгэн хубаарилагдажа, Чернобылиин АЭС дээрэхи һандаралһаа эгээл ехээр хохидоһон регионуудта тэрэ эльгээгдэхэ юм.

Немец профсоюзуудай нэгэдэл 1 миллион марка Советскэ Союзда үгэхэ тухай соносхоо.

ЛОНДОН. Великобританиин эрэшүүлэй дүрбэдэхи хүн бүхэнинь, эхэнэрнүүдэй арбадахи хүн бүхэнинь хэмһээ ехэ архи ууна гээд хүн зониие тоо бүридхэлдэ абаха ба социальна шэнжэлгэнүүдэй талаар правительственна албан тэмдэглэнэ.

Шэнжэлгын авторнуудай һанамжын ёһоор, эрэ хүнэй долоон хоногтоо 5,7 литр пивэ, эхэнэрнүүдэй 3,8 литр пивэ ууха гээшэ хэм соогоо гэжэ тоологдоно. Британиин эрэшүүл ехэнхидээ пивэ ба сидр, харин эхэнэрнүүд улаан архи, виски ба ликер ууха дуратай байна гэжэ шэнжэлгэ соо тэмдэглэгдэнэ.

ХЕЛЬСИНКИ. Айлай суглуулбариһаа дүн хамта 10—15 миллион Финляндиин маркын сэнтэй 50-яад зурагууд хулгайлагдаа гэжэ Финляндиин телеграфна бюро мэдээсэнэ. Ороной түүхэдэ түрүүшынхеэ иимэ ехэ хэмжээнэй хулгай хэгдээ гэжэ нютагай полици тоолоно. Финляндиин мэдээжэ уран зураашад Хелена Шэрбегэй, Аксель Гелен-Каллелын ба бусад зурагууд, мүн тэрэшэлэн энэ орондо үни удаан ажаһууһан ородой агууехэ уран зурааша Илья Репинэй 15 зураг тэдэнэй тоодо оролсоно.

ТОЛИ

ГИМАЛАЙН НАНГИН ЭРДЭНИ

Түбэдэй, Буряадай соёлой харилсаануудта зорюулагдаһан дүхэриг дабжадһаа

Хоёр жэлэй саана, 1989 оной декабриин 14-дэ, республиканска научна библиотекын хуралдаанай зал соо, Түгэлдэр Тобоевой угай бэшэгэй 125 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Буряадай угай бэшэгүүдтэ зорюулагдаһан дүхэриг дабжадай хөөрэлдөөн боложо, зоной дунда тон ехэ һонирхол үүсхээ бэлэй.

Буряад араднай буурал холын, удха түгэлдэр, баян түүхэ, соёлтой гэжэ тэндэ хабаадаһан хүнүүд гансата омогорхон мэдэрээ һэн.

...ЯЛАГАР ногоон шэрээр бүтээгдэһэн Мила Богдын зураг хүхэ торгон дээрэ хадаатай. Энэмнай урданай буряад зураашын зураһан, Буряадаймнай дасануудай нэгэндэ тахигдажа байһанаа, ниислэл хотын музейдэ ороһон бүтээл болоно бшуу. Дүхэриг дабжадай болохо үдэшэ энэ зурагые тусхай гүйлтаар республиканска библиотекын хуралдаанай залда асарһан юм. Доронь хүхэ хилэн хушалтатай нэбтаршаг шэрээ дээрэ табигдаһан наһетануудсоо дүрбэн зула бадараагданхай.

Миларайба. Мила Богдо. Мила багша.

Оршолон соо төөришэһэн маншуул хүнүүдые аршалха, зоригжуулха гэжэ 950 жэлэй саана Гималайн орьёлнуудай дунда энэ дэлхэйдэ мүндэлжэ болоош. Һүүдэр наһанайш түгэсэһэншь хойно түби дайдаар тараһан түмэн дасануудсоо намтар, зохёолнуудшни нангинаар сахигдажа, олон хэһэгээр барлагдажа, мүнөөдэр хүрэтэр дамжажа ерэнхэй.

«Холын холоһоо одо мүшэдые, орон уласуудай холбоһон дуһал. Оршолон юртэмсые, улад хүмүүниие тэбшэжэ нүгшэһэн Миларайбые энэ дуһал соо шэртэн харанам»,— гэжэ «Миларайба тухай үгэ» соогоо поэт Баир Дугаров хэлээ.

Тус хуралдаае Буряадай ССР-эй Уран зохёолшодой холбоон, Ниитын эрдэмэй институт, Буряадай соёлой жаса, СССР-эй буддистнуудай түбэй захиргаан, республиканска научна библиотекэ эмхидхээ юм.

Эхиндэ дурсагдаһан, хоёр жэлэй саана үнгэрһэн суглаае эдэл эмхи зургаанууд эмхидхэһэн байна. Мүнөө тэдээндэ СССР-эй буддистнуудай түбэй захиргаан нэмэлсээ. Гэбэшье буряад арадтаа жэнхэни соёлыень бусааха гэһэн зорилгонь тэрэл зангаараа үлэнхэй.

Түбэд шүлэгшэ буряад соёлдо хабаатай гээшэ гү? Яашагүй хабаатай гэхэ байнабди. Теэд энэ үдэр хүрэтэр аха үетэнһөө гадна олонхи буряадууд, илангаяа залуушуул, даяанда һуугаад, зуу мянган шүлэг бэшэһэн Миларайба тухай огто шье дуулаагүй юм ааб даа.

«Даяан» тэһэн үгэ тайлбарилаад туршая. Гэрлэхэгүй, мүн бусадшье хатуу санаар, һахил (уялга) абаһан лама зоной хүлгөөнһөө холодожо, хээрэ хүдөөдэ, ой соо, хадын жалга, хүнды, агы соо хэдэн жэлээр һуугаад, оршолон дэлхэйн мүн шанарые, энэ наһанайнгаа уг зорилгые ойлгохын тула гүнзэгы бодолго, бисалгалда эбтадаг байха юм. Удхаараа адлирхуу «бүтээл» гэһэн үгэ баһа бии.

Миларайбын зохёолой жэшээ дээрэ Түбэдэй, Буряадай соёлой харилсаанууд тухай хөөрэлдөөн дүхэриг дабжадай саана болоо юм. Энээн тухай түүхын эрдэмэй доктор Р. Е. Пубаев хөөрөө. Түбэд угсаатантай, монголшуудтай, хальмагуудтай хамта буряад араднай Түб Азиин соёл болбосоролдо хабаатай юм. Энэ соёл болбосоролой удха шанарые тон түрүүн Түбэдэй буддын шажан тодорхойлдог гээшэ.

Имагтал буддын шажанай ашаар буряад араднай Энэдхэгэй, Түбэдэй хүгжэлтэ түгэс соёл болбосоролдо хамжаа һэн. Тэрээнтэй хамта монгол, түбэд үзэг бэшэг, эрдэм ухаан, зурхай, архитектура, урлал бүтээл гэхэ мэтэ Буряад орондо хүрэжэ ерэһэн байна.

Буддын шажанда шүтэдэг болоходоо, буряад ламанар, мүргэлшэд мүргэлэйнгөө хэрэгые бүтээхын тула Баруун Жуу, Һаса хүрэтэр аяншалдаг болоо һэн. Замдаа аяншалгынгаа дэбтэр соо тэмдэгүүдые хэдэг, нютагтаа бусаад, бэшэһэнээ согсолдог, тэрэнь мүргэлшэдэй дунда тарадаг байгаа. Замай дэбтэр, тэмдэглэлнүүд тухай хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Ц. Д. Дугар-Нимаев тон һонирхолтойгоор хөөрөө.

Урда сагта буряад зоной дунда «Субашад» гэһэн зохёолнууд үргэнөөр дэлгэрэнхэй һэн. Тэдэ хүн бүхэндэ һургаал асардаг, нигүүлэсхы сэдьхэл түрүүлдэг удхатай байгаа. Энээн тухай хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат Б. Д. Баяртуев мэдээсээ.

Хубилгаан шэнэдхэлгын эрхэ байдалда олон юумэн хубилжа байнхай, Тэрэ тоодо, шажанай алба хаагшад, санаартантай засагай, олониитын шэнэ харилсаанууд тогтожо захалаа гэжэ Ивалгын дасанай дид-хамба, СССР-эй буддистнуудай түбэй захиргаанай түрүүлэгшын орлогшо Д-Х. Самаев хэлэбэ. Урдань бидэ, санаартан, иимэрхүү суглаануудта миил президиумдэ һуугаад үнгэрдэг һаа, энэ үдэшэһөө эхилжэ, эдэбхитэйгээр хабаададаг болохо һанаатайбди гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

Олон жэл соо шажан мүргэлые доромжолһоной эсэстэ залуу үетэн энээн тухай хүсэд ойлгосогүй болонхой. Буряад, монгол хэлэнүүдтэ «религия» гэһэн үгэ үгы ха юм. «Шажан» гээшэмнай эрдэм гэһэн удхатай бшуу. Энэ ойлгосодо ондоо, буруу удха олгуулан, тэрэниие амяарлажа, газаашалжа болохогүй гэжэ дид-хамба онсо тэмдэглэбэ.

Удаань Д-Х. Самаев Агван Доржиевай ажал ябуулга тухай дэлгэрэнгыгээр тогтобо. Мүнөө үедэ элитэ ехэ энэ ажал ябуулагша түрэл нютагтаа хүсэд нэрэ алдартай, засагай зүгһөө зүбшөөлтэй болоодүй байһаар. Тиихэдэнь дэлхэйн олон оронуудта Агван Доржиев тон ехээр хүндэлэгдэдэг байха юм. Жэшээнь, Англида тэрээн тухай кассетэ буулгагдажа, наймаанда гаранхай.

Россиин, Хитадай, Түбэдэй харилсаануудые эрхилэлгэдэ хабаадахадаа, А. Доржиев буряад арадайнгаа аша туһые мартадаггүй байгаа. Хубисхалай һүүлээршье шэнэ засагай хатуу шанарые ойлгоходоо, тэрэ буряад арадаа аршалха гэһэн оролдолгоёо орхёогүй бэлэй. Буддын шажанай болон коммунис һургаалай уг зорилгонууд дүтэрхы нэгэн юм гэжэ номнон, санаартанай гурим журамые Бурхан багшын анханай һургаалтай зохилдуулан, сэбэр сэхэ болгохо сэжэ оролдоо һэн. Тиихэдээ энээниие Буддын һургаалые шэнэлхэ тэһэн һэдэлгэ гэжэ ойлгоһоной хэрэггүй. Имагтал буряад арадаа, санаартан, ламанарые хюдалга, мүрдэлгэһөө абарха гэһэн удхатай байгаа юм.

Абаржа шадахагүй байһанаа ойлгоходоо, Агван Доржиев һубэлгэн хурса дүрбэн буряад хүбүүдые шэлэжэ, Түбэдтэ һурахыень эльгээһэн байгаа гэжэ дид-хамба Данзан-Хайбзан хэлэбэ. Лэгдэн гэжэ Түнхэнэй хүбүүн, Агван-Нима гэжэ Загарайн аймагай Асагадай хүбүүн тэдэнэй дунда бии һэн ха. Тэдэ хожомоо булта эрхим зиндаатай, эрдэм түгэс ламанар болоо юм. Агван-Нима мүнөөнэй Далай ламын аха Сультим-Норбын багша байһан байна. Мүн Д-Х. Самаев Энэдхэгтэ байхадаа, Урда Энэдхэгэй Гаман сүмэ хиидтэ Агван-Нима ламын шаби боложо, дүрбэн һарын туршашада ном шудалаа юм ха. Мүн лэ үндэр түрэлтэ энэ ламын хүтэлбэри доро һуража, һахилда хүртэһэн 17 наһатай хальмаг хүбүүн мүнөө Америкэдэ бии юм байна. Агван-Нимын үшөөшье хэдэн шабинар хилын саана бии. Аргын болоол һаа, Ивалгын дасанда бараалхахыень тэдэниие урихабди гэжэ Данзан-Хайбзан найдуулба. Тиимэ болохолоороо Агван Доржиевай ашаар лэ шойро хаялсаха эрдэм ухаанай ёһо заншал, шадабари буряад зоной дунда мүнөөдэр хүрэтэр таһарангүй, шабинарыень дамжажа ерээ бшуу.

Хөөрэлдөөнэй түгэсхэлдэ элидхэлшэдэй үгэ хэлэгшэдэй оруулһан дурадхалнууд согсологдожо, тэдэниие бэелүүлхэ арга замууд һайшаагдаа.

Жэшээнь, буддын шажанай талаар Буряад орондо зохёогдоһон эртэ урдын эрхим дурасхаал бүтээлнүүдые хэблэхэ гэжэ зууршалагдаа. Худанай дасанай Эрдэни-Хайбзан доромбын «Эрдэм бэлигүүн толи» гэһэн номые дахин толилхо гэһэн дурадхал оруулагдаа. Тэрэ 20 гаран жэлэй саана Улаан-Үдэдэ хэблэгдэһэн аад, мүнөө олдошогүй шухаг болонхой.

«Байгал» журналай 1991 оной нэгэ номерые Буряад орондо буддын шажанай дэлгэржэ захалһаар 250 жэлэй ойдо зорюулха, мүн Милын намтар, шүлэг, зохёолнуудыень толилхо. Телевиденеэр буддын шажан тухай дамжуулгануудые эмхидхэхэ.

Бурхан шажанай дахин эрьен бусажа байха үедэ шиидхэхэ асуудалнууд олон. Гэбэшье Буряад орондо буддын шажанай дэлгэржэ захалһаар 250 жэлэй ой эгээл шухалань болоно. Энэ хэрэгтэ хүсэлэл оролдолгонуудаа элсүүлээея гэжэ Д.-Х. Самаев уряалаа.

...Гималайн нангин эрдэни — мүнхэ байгаалиин үршөөл хайратай Миларайба багшын гэгээн гэрэлынь оршолон сагай алтан угалзата хүшэгые сэлин, досоомни нэбтэрэн орожо, ошото амяараа адислаһан мэтэ байгаа һэн.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ивалгын дасанай хамба-лама Мүнхэ Цыбиков.

В. МАТВИЕВСКИИН фото.

МАНАЙ АЙЛШ[А]
ПОЭТ ЧОЙ. ЛХА[ГВА]

Манай Буряад ороноор монгол поэт Чой. Лхагва айлшалаад бусаһан юм. Тэрэ хадаа Монголой Баян-Хонгор аймагай Бөөн-Сагаан сомондо 1934 ондо түрөө. Мэдээжэ поэт, МНР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Чойжилжавын Лхамсүрэнэй түрэһэн дүү болоно.

Булган айм... ажаллажа бай... Чой. Лхагва ... ошонхой. «Хөдө... мэри») сониндо... Буряад орон... байхадаа бэшэһ... лэгыень уншагш... да дурадхая.

ҮДЭ ГОЛОЙ ХҮБ[ӨӨДЭ]
ТҮРЭҺЭН ШҮЛ[ЭГ]

Үдэ гол мэлмэлзэн урданал,
Үбгэ эсэгэнэрэй үеые һанан,
Удааран һаатахые забдаха мэтэ,
Уршалаатан, хүбэлзэн урданал гү!

Эзэн Чингис мориһон юм гэжэ,
Эсэбэритэ аян замдаа үдэлһэн[2] гэжэ,
Эрье дээрэнь буудаллаһан[3] гэжэ
Эзэдшье, хүлэгүүдыньшье үндалһан гэжэ

Үдэ гол үнөөдэр хөөрэдэг болог,
Үнэниие үнөөрнь хүүнэдэг[4] болог,
Үндэр дээдын түүхэ хамтаржа,
Үнэтэ шастирай[5] хуудаһандал дэлгэ.

Үдэ гол мэлмэлзэн урданал,
Үйлэдэ уран монгол эхэнэрнүүдэй
Үнгэ хээтэ торгоной угалзашуу,
Үеын үедэ сэнхирлээшэ алшуур шэнгэ

Үе сагай хүрдын эрьелдээн соо
Үдэ голой үгэ дуулданагүй.
Түүрхэй, шуурхай номтой эрдэмтэд,
Түүхын нюусаар сэсэ буляалдая!

Үеһөө үедэ мүнхэржэ үлэһэн,
Үнөө сагта һэргэжэ сэхэлдиһэн
Эхэ Монголой эзэн хаан
Эндэ үдэлһэн түүхэтэй гэдэг.

Арад түмэн түүхэ шастираа
Аманай зоргоор зохёожо бэшэдэггүй,
Эрхим хүндэтэй ээзэд дээдэшүүлээ
Гэшхэи, мориинь хэлтэгы харадаггүй.

Үдэ голой хүбөөдэ үдэлһэноо
Үе дамжуулан бидэндэ үлөөһэниинь
Үльгэр бэшэ — арадай домог,
Үнэниие бидэ сэгнэдэггүй байгаабди.

Үдэ гол мэлмэлзэн урдаһаар,
Үргэн Сэлэнгэтэй золгохоо зориһоор.
Түүхэ домогой бодол холбуулан,
Түүхэй[6] эрьедэ би зогсоноб.

Ц. ДОНДОГОЙ буряадшалба.

1 Буман — бүм (миллион, миллиард).
2 Үдэлһэн — үдын хоол бариһан.
3 Буудаллаха — бууха, хоноxo.
4 Хүүнэхэ — хэлэхэ, хөөрэхэ.
5 Шастир — нангин судар.
6 Түүнэй — тэрэнэй.

ҮРГЭЛЭЙ ШҮЛЭГ

«Байгал далайн эрьедэ» гэжэ замай тэмдэглэл соо ороһон шүлэг.

Байгал ехэ далай эжыдээ
Бараалхан, би Монголһоо ерээб.
Барижа үргэхэ бэлэг болгон,
Бадаг шүлэгэй мүрнүүдтэй ерээб.

Һургуулиин партаһаа зурагаар танил,
Һураха бэшэгэй һургаалһаа танил
Сэгээн үһан ехэ далай,
Сэнхир номин Байгал далай —

Хорвоодо хомор шандамани
Хос эжэлгүй арюун эрдэни,
Хотол түмэн буряад зоной
Хуби заяанай аршаан эрдэни

Эльгэн урагай дээдэһээ ээ[...]
Эрье нугынь сэсэгүүдые таа[...]
Эхэ оронoй завьяагаар об[...]
Энхэ монгол удамни юун [...]

Түмэн үеын тоорог заяатай,
Буман[1] жэлэй буян хэшэгтэй,
Эхэ болоһон Далай эжымни
Энхэдээ буртаггүй,
булангиргүй [...]

МОНГОЛ САГАЙ ТООЛОЛ

Һүниин 23 саг 40 минутаһаа һүниин 1 саг 40 минута хүрэтэр — хулгана саг.

1 саг 40 минутаһаа 3 саг 40 минута — үхэр саг.

3 саг 40 минутаһаа 5 саг 40 минута — бар саг.

5 саг 40 минутаһаа 7 саг 40 минута — туулай саг.

7 саг 40 минутаһаа 9 саг 40 минута — луу саг.

9 саг 40 минутаһаа 11 саг 40 минута — могой саг.

11 саг 40 минутаһаа 13 саг 40 минута — мори саг.

13 саг 40 минутаһаа 15 саг 40 минута — хонин саг.

15 саг 40 минутаһаа 17 саг 40 минута — бишэн саг.

17 саг 40 минутаһаа 19 саг 40 минута — тахяа саг.

19 саг 40 минутаһаа 21 саг 40 минута — нохой саг.

21 саг 40 минута 23 саг саг 40 минута — гахай саг.

Талын ганса нарһанда
Табан шүдхэрэй
байрлахада,
Ганса нарһые абархаа
Газарһаа сагдуул
бултайгаа.
Эсэгэнь юм гү, абгань гү! —
Энээхэн талын нарһан
Хагсуу шуургандашье
найгангүй,
Харажал һууна
сагдуулханиие.
Хооһон сагаан талада
Хоёр болоһондоо баяртай,
Табан шүдхэрөө намнанхай.
Талын ганса Нарһанхай.

ТАСС-ай фотохроникын зураг.

«БАЙГАЛ» АНСАМБЛЬ АЙЛШАЛБА

Буряадай республика болон манай округ соёлой талаар хоорондоо нягта харилсаа холбоо байгууланхай. Жэшээнь, һаяшаг бүхэсоюзна болон бүхэроссин конкурснуудай лауреат, дуу, хатарай «Байгал» ансамблиин коллектив округтомнай ерэжэ, концерт-наадаяа харуулба. Урда тээхи уулзалгада орходоо, мүнөө ансамбль жэнхэни буряад хүгжэм, дуунуудые харагшадтаа бэлэглэбэ. Гадна программаяа буряадаар соносхоходонь хүн зон ехэ дуратай байба. Буряадай ССР-эй габьяата артистнар Аюша Данзанов, Валентин Жаргалов, Дарима Дугданова, залуу дуушан Светлана Батуева гэгшэд буряад, монгол дуунуудые гоё һайханаар гүйсэдхэжэ, суглаарагшадые хужарлуулба. Мүн хүгжэмэй ятага гэжэ инструмент дээрэ наадажа, дуунуудые гүйсэдхэһэн басагад олондо һайшаагдаа.

Аха дүү Монгол ороной Дархан хотын залуушуулай ансамблиин хатаршад Согзолмаа, Батсүх гэгшэдэй ансамблиин бүлэгтэ оролсожо, уран бэлигээ харуулһаниинь угаа һайшаалтай.

Б. ГАРМАЖАПОВ.

ТҮГНЭ НЮТАГАЙ АРАДАЙ ДУУНУУД

ЯАНА ГЭЭШЭБ!

Ужамхан Түгнэмни манаяа
Уладань татахаяа яана
гээшэб!
Ушарсанш гансахан
нүхэрэмни
Ухааһаам мартагдахаа
яана гээшэб!
Сэлгеэхэн Түгнэмни манаяа
Шэлэдэнь татахаяа яана
гээшэб!
Шэнэлсэнш гансахан
нүхэрни
Сээжэһээм мартагдахаа
яана гээшэб!
Хабтагай Түгнэмни манаяа
Хададань татахаяа яана
гээшэб!
Ханилсанш гансахан
нүхэрни
Хажууһаам мартагдахаа
яана гээшэб!

СЭЛГЕЭ СУТАЙН ЭХИНҺЭЭ

Сэлгеэхэн Сутайн эхинһээ
Сэрюунэй тэмдэг мэдэгдээд
байн.
Шэнэхэн сэргэндээ
дүнгеотэй
Шэлдэгхэн хээрынь
тэршээнь бэ!
Сээжэхэн зүрхым
уяруулсан
Шэнэлсэн нүхэрэйм
илдамынь бэ!
Хабтагай Сутайн эхинһээ
Хабарай тэмдэг мэдэгдээд
байн.
Хаймалхан сэргэндээ
дүнгеотэй
Хайсанхан хээрынь
тэрэшээнь бэ!
Халуунхан зүрхым
уяруулсан
Ханилсан нүхэрэйм
илдамынь бэ!
Намжгаахан Сутайн эхинһээ
Намарай тэмдэг мэдэгдээд
байн.
Нангинхан сэргэдээ
дүнгеотэй.
Наринхан хээрынь
тэршээнь бэ!
Намдуухан зүрхым
уяруулсан
Найдамтай нүхэрэйм
илдамынь бэ!

СЭЛГЕЭХЭН ТҮГНЭДЭМ АДЛИХАН ААД...

Сэлгеэхэгэн Түгнэдэгэм
адалюухаган аагаад,
Шэлэгээрээш манарна гү
даа, танинагааш үгыб.
Шэнэлсэнхэн нүхэртэгэм
адалюухаган аагаад,
Секреэтнэгээр бэшэнэ гү
даа, танинагааш үгыб.
Ужамхаган Түгнэдэгэм
адалюухаган аагаад,
Уулагаарааш манарна гү
даа, танинагааш үгыб.
Ушарсанхан нүхэртэгэм
адалюухаган аагаад,
Урданайхяар бэшэнэ гү
даа, танинагааш үгыб.

ҮЕЛЭЭШЫМ ХОЛОДУУЛСАН...

Наратай байхада
шүүдэрлээшэ
Намжаа үргэн Байрдааша.
Найдалсаниим холодуулсан
Намдаа хайратай нүхэр юм
даа.
Халуун байхада
шүүдэрлээшэ
Хабтагай үргэн Байрдааша.
Ханилаашым холодуулсан.
Хайратайхан нүхэр юм даа.
Үдэр байхада шүүдэрлээшэ
Үргэн сагаан Байрдааша.
Үелээшым холодуулсан
Өөртэм хайратай нүхэр
юм даа.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

«Союзна договорой бодомжо болон партийна организацинуудай зорилгонууд тухай» КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоол.

«Союзна договор баталха гол зорилгонууд тухай һанамжануудаар хубаалдалгын дүнгүүд тухай» РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездын тогтоол.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй сессиин ендэртэ. «Модоной саана Байгалые харанагүй»— дайнай болон ажалай бүлэг ветерануудай бэшэг.

Арсалдаата асуудал. «Хүнэй түлөө хүдэлнэбди».

РСФСР-эй Конституци тухай. Гол хуулиин проект тушаа һанамжанууд.

Партийна ажабайдал: эхин организациин хэрэгүүд. «Ондоо тээхи хүнүүдтэл»— И. Куриколовай статья.

«Сагай зрилтэ»— хөөрэлдөөн.

Кино, театрнуудта

Бурятский театр драмы имени Х. Намсараева
«Тохёолгон» (Соприкосновение звёзд)— в 19-30.
Русский театр драмы
«Горя бояться — счастья не видать»— в 12, «Звезды на утреннем небе»— в 19.
«Дружба»
«Заколдованный мальчик»— в 9-50. «Клещ» (2 с.)— в 13-50, 18-40, «Друг бедных» (2 с.)— в 11-20, 16-10, 21.
«Родина»
«После войны мир»— в 10, 16-20, «Сердце ангела»— в 12, 20, «Наш человек в Сан-Ремо»— в 14-10, 18, 22.
«Прогресс»
Красный зал —«Сети любви» (2 с.)— в 10, 13-20, 16-20, 19-20.
Зеленый зал —«Ловушка для одинокого мужчины»— в 9-40, 11-30, 13-20, 15-10, 17, 18-50, 20-40.
«Октябрь»
«Аленький цветочек»— в 9-40, «Последний зов любви» (2 с.)— в 11-10, 15-10, 17-40, 20-10, «Светик»— в 13-40.
«Байкал»
«Тоби Мактич»— в 16-30, «Профессор преступного мира»— в 18-30, 20-30.
«Восток»
«Да здравствует Сервац!»— в 12-30, «Кинг-Конг» (2 с.)— в 14, 16-30, 19.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-36; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское —3-40-69. Директор издательства —2-37-32, бухгалтерия — 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской ССР. Директор 2-40-45

Заказ № 287.